

LATORCAI CSABA

KATOLIKUS FŐPAPOK AZ OKTATÁSI-KULTURÁLIS TÖRVÉNYJAVASLATOK FELSŐHÁZI VITÁIBAN

Bevezetés: A felsőházi tagság, a felsőház működése, hatáskörének változásai

A nemzetgyűlés az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló 1920. évi I. tc. alapján, az 1926. november 16-án elfogadott, majd az 1926. november 15-én megjelent Országos Törvénytarban kihirdetett, az országgyűlés felsőházáról szóló 1926. évi XXII. törvénycikkével, sokéves alkotmányjogi vita és politikai csatározás végére tett pontot.¹ A kortársak és a történészek egyöntetű véleménye,

¹ A visszaállítandó második kamaráról először a volt főrendek kezdtek vitát a kormányzattal, mely nyilvánosságot is kapott a Főrendek emlékirata az alkotmányreform tárgyában című műben. A kormányzat 1920-ban azért nem támogatta a főrendiház visszaállítását, mert a tagság nagy részét adó arisztokrácia nyíltan legitimista volt. Lásd. MOL K26 ME 1920-III. 2803. És Pesti Hírlap 1920. Január 30., Magyarország 1925. Március 3. PÜSKI L., *A magyar felsőház története 1927–1945.* 14. Ám a provizórikus alkotmányként kezelt 1920. évi I. tc. 1.§ előírja, hogy a főrendiházat át kell szervezni, és fenn kell tartani. Lásd. BENEDEK S., *A főrendiház szervezeti kérdései* in. Jogállam, 1920. 409., FERDINANDY L., *Az országgyűlés reformja*, Magyar Kultúra, 1925., 234., KARDOS J., *A Szent Korona-tan története*, 113–116., RUSZOLY J., *A törvényhozás intézményi alapjai az ellenforradalmi korszakban*, in. PÖLÖSKEI F-RÁNKI GY., *A magyarországi polgári államrendszerek*, 472. TURI B., *Mai közjogi berendezkedésünk története*, 34–38. Ettől kezdve a vita alkotmányjogi és politikai síkon mozgott tovább. A jogászok két táborra oszlottak, kétkamarás országgyűlést támogatók, illetve ellenzők táborára. Lásd BENEDEK S., *A főrendiház szervezeti kérdései*, in. Jogállam, 1920. Cikkében rámutat arra, hogy a kétkamarás rendszer nem lehet elvi elmentést a demokráciával, példaként Kossuthot és Irányit hozza fel, akik támogatták a kétkamarás rendszert. Kérdés számára, hogy a főrendiházat kell-e átszervezni újrászervezni, vagy a második kamara szenátus legyen. Álláspontja szerint a törvényhozás második kamarájában mindenféleképpen biztosítani kell a főnemesség és az egyházak arányos képviseletét. Alátámasztásul Deák 1873. június 28-án a képviselőházban elmondott beszédét hozza. RASSAY Gy., *A főrendiház reformja*, in. Magyar Helikon, 1920. Az arisztokratáknak szerinte csak kis arányban kellene részt venni a második kamara munkájában. 1921. július 20-án a kormány a nemzetgyűlés elé terjesztett egy, a felsőházról szóló törvényjavaslatot, amit az ellenzék élesen bírált, mondván, nincs most rá szükség. Lásd. NAPLÓ, A nemzetgyűlés 233. ülése 1921. július hó 20-án, szerdán. A törvényjavaslat vitájára végül a nemzetgyűlés 1922-es feloszlata miatt nem kerülhetett sor. A jogászok álláspontjukat így különböző tanulmányokban tették közzé. CONCHA Gy., *A főrendiházi reformjavaslatok*, in. Jogállam, 1921. Nem ért egyet, hogy a főrendek csak delegálhatnak maguk közül tagot, úgy véli az 1885-ben bevezetett cenzus jobb módszer a képviseletre. Egyetért a javaslatnak azzal a részével, hogy a törvényhatóságok is delegálhatnak tagot, ám azt ellenzi, hogy a törvényhatóságok küldötteinek száma megegyezzek a főrendek képviselőinek számával. (Az 1926-ban elfogadott javaslat szerint az arisztokraták képviselete végül kevesebb lett, mint a törvényhatóságok által delegált felsőházi tagok létszáma. Lásd. BENEDEK S., *A felsőház*, Jogállam 1927. 68.) A javaslatról lásd még TUNYOGI SZÜCS K., *A felsőház-javaslat*, in. Magyar Jogi Szemle, 1921. NAGY M., *Kell-e nekünk főrendiház*, Magyar Élet, 1923/5. Feltétlenül szükségesnek tartja a főrendiház megreformálását és visszaállítását. Véleménye szerint a kétkamarás parlamenti rendszer a demokráciák jellemzője, az egykamarás pedig a forradalmi állapotoké. Ezért sürgeti a második kamara

hogy ezzel a lépéssel Bethlen István miniszterelnök úgy zárta le a nevével fémjelzett konszolidációt s korszakot, hogy saját hatalmát megerősítő stabilitási tényezőt hozott létre a törvényalkotás és kormányellenőrzés területén.²

A törvény előírásai szerint a felsőházi tagságot méltóság vagy hivatal, választás vagy kinevezés alapján nyerhette el minden 35 év feletti személy.³ Ezen kívül a felsőház tagja lett a Habsburg-család minden Magyarországon élő, 24. életévét betöltött férfi tagja is.

Méltóság vagy hivatal alapján tagságot nyertek: az ország zászlósi, a két koronaőr, a Magyar Királyi Kúria elnöke és másodelnöke, a Magyar Királyi Közigazgatási Bíróság elnöke és másodelnöke, a budapesti királyi ítélőtábla elnöke, a koronaügyész, a Magyar Királyi Honvédség főparancsnoka és a Magyar Nemzeti Bank elnöke.

Az egyházak képviselői közül a felsőház tagja lett:

a katolikus egyházból: az esztergomi, a kalocsai és az egri érsek, a csanádi, a győri, a hajdúdorogi, a pécsi, a székesfehérvári, a szombathelyi, a váci és a veszprémi megyés-

felállítását. NAGY M., *Milyen legyen az új főrendiház*, Magyar Élet, 1923/6. Javaslatot tesz bizonyos szervezési kérdésekre is. Támadja Concha Gy. elképzeléseit, és támogatja a kormány felsőház-javaslatát. A viták újbóli fellángolása 1925. március 6. utánra tehető. Ezen a napon nyújtotta be a kormány immár átdolgozva újra a felsőház felállításáról szóló törvényjavaslatot. Az ellenzék csakúgy mint 1921-ben szükségtelennek tartotta az intézkedést, és azzal vádolta Bethlen István miniszterelnököt, hogy nem akar változtatni az 1925. évi 26. tc-en, mely a választójogot szabályozza. E törvény hatályba lépésével a választójog az összlakosság tekintetében 40%-ról 28%-ra, míg a 24 év feletti lakosság esetében 75%-ról 58%-ra esett vissza. Forrás: ROMSICS I., *Magyarország története a XX. században*, 223., SIMONTSITS E., *A titkos választójog és a felsőház reformja*, 27. ZSEDÉNYI B., *A magyar alkotmányjog fejlődése 1918-tól 1938-ig*, 8., NAPLO, A nemzetgyűlés 1925. évi március 6-án tartott üléséről. FERDINANDY L., *Az országgyűlés reformja és az ideiglenes alkotmány*, in. Magyar Kultúra, 1925. Az alkotmányosság és jogfolytonosság oldaláról közelíti meg a felsőház felállításának kérdését. Lásd még: EGYED I., *A felsőház felállítása*, in. Magyar Kultúra, 1925. Teljes mértékben támogatja a kormány javaslatát. ZSEDÉNYI B., *A felsőház-javaslat*, Magyar Jövő, Miskolc, 1925. ZSEDÉNYI B., *A magyarboni ág. Hitt. EV. Egyház főtisztviselőinek részvétele az országgyűlés felsőházában*, Miskolc, 1925., MÓSA J., *A parlament reformja*, in., Budapesti Szemle, 1926. ápr. Támogatja a vármegyei küldöttek intézményét. TÉRFY Gy., *Az Országgyűlés felsőháza*.

² PÜSKI L., *Társadalmi érdekképviselet és konzervativizmus*, 45. ROMSICS I., *Bethlen István. Politikai életrajz*, 172. SAMU M., *A Horthy-korszak államformája és jogrendszere*, in. Tanulmányok a Horthy-korszak államáról és jogáról, 16. SÁNTA I. (szerk.), *Egy letűnt korszakról*, 45. TAKÁCS I., *A törvényhozás második kamarája*, in. Társadalmi Szemle, 1995/10. 66, 68. Zsitvay Tibor azt állítja, hogy Bethlen és Nagyatádi Szabó István közös megegyezésének köszönhető, hogy ekkor és így megalakulhatott a felsőház. Emiatt volt a nemzetgyűlési tárgyalás is viszonylag nyugodt. Forrás: SIPOS P. (szerk.), *Magyarország 1921–1941*, Zsitvay Tibor emlékiratai, 56, 135. Ezzel szemben Püski Levente azt állítja, hogy Nagyatádi nyilvánosan követelte, hogy a felsőház felállítása helyett a választójogot szélesítsék ki. PÜSKI L., *Az 1926. Évi felsőházi törvény és politikai előzményei*, in. MAZSU J., *Iparosodás és modernizáció*, 157.

³ BENEDEK S., *A felsőház*, Jogállam 1927. 75. Az elfogadott felsőházi törvény már nem zárja ki a nők tagságának lehetőségét. A választás útján bekerült felsőházi tagok választása titkos volt, megbízatásuk 10 évre szólt. MAZSU J. (szerk.), *Iparosodás és modernizáció*, 162.

püspök, a pannonhalmi főapát, a hazai két premontrei rend főnöke, a zirci apát, a kegyes tanítórend magyar főnöke és a székesfőkáptalanok nagyprépostjai,⁴

a református egyházból a hivatalban legidősebb három püspök és három főgondnok, az evangélikus egyházból a hivatalban legidősebb két püspök, az egyetemes felügyelő és a hivatalban legidősebb kerületi felügyelő,

az unitárius egyház idősebb elnöke,

a budai szerb ortodox püspök és

két, az izraelita felekezet által élethossziglan megválasztott rabbi.⁵

Választás útján⁶ felsőházi tagokká válhattak az örökös főrendiházi tagság jogával felruházott hercegi, grófi és bárói családoknak tagok választására jogosult tagjai⁷, a vármegyei és városi törvényhatóságok⁸, valamint különféle mezőgazdasági, ipari, kereskedelmi, tudományos, művészeti és közművelődési szervezetek képviselői⁹.

Végül felhatalmazást kapott a kormányzó, hogy legfeljebb 40 főt élethossziglan vagy a hiányzó tagok pótlására meghatározott időre felsőházi taggá nevezzen ki.¹⁰

⁴ A Magyar Katolikus Püspöki Kar komolyan foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy elfogadják-e a felsőházi tagságra vonatkozó törvényjavaslat tervezetét. Végül úgy határoztak, hogy kizárólag a jogfolytonosságra tekintve, mint évszázados hagyomány töretlen folytatását fogadják el, és vesznek részt a törvényalkotás felsőházának munkájában. Forrás: CSIZMADIA A., *A magyar állam és az egyházak jogi kapcsolatának kialakulása és gyakorlata a Horthy-korszakban*, 396. PÜSKI L., *A magyar felsőház története 1927–1945*, 34.–35. Ezt fejtette ki Szmrecsányi Lajos egri érsek a felsőház alakuló ülésén is. Felsőházi Napló 1927–1931 I. 9. Lásd még GERGELY J., *A Püspöki Kar tanácskozásai*, 115.

⁵ SZABOLCSI L., *Két emberöltő. Az egyenlőség éntizedei (1881–1931)* Szabolcsi Lajos azt állítja, hogy eredetileg nem lett volna az izraelita felekezetnek képviselője a felsőházban, ám Heinrich Ferenc mind Horthynál, mind Bethlennél közbenjárt, és módosító javaslatot nyújtott be a törvényjavaslathoz, melyet az Egyesült Párt Bethlen utasítására elfogadott. 382. A zsidóság felsőházi képviselőjének szükségessége egyébként is megosztottságot szült a zsidó közösségen belül. 385.

⁶ A felsőházi tagok választása titkos volt, és 10 évre szólt. PÜSKI L., *Az 1926. Évi felsőházi törvény és politikai előzményei*, in: MAZSU J., *Iparosodás és modernizáció*, 162.

⁷ A főrendek felsőházi képviselője politikailag lehetővé tette Horthy és az arisztokrácia kiegyezését. TAKÁCS I., *A törvényhozás második kamarája*, Társadalmi Szemle 1995/10., 66.

⁸ Törvényhatóságok esetében minden négy országgyűlési képviselő után lehetett egy tagot delegálni a felsőházba, illetve a szabad királyi városoknak is egy küldött delegálására volt lehetőségük.

⁹ A következő intézmények jogosultak felsőházi tag választására: Országos Mezőgazdasági Kamara 6 tag, Kereskedelmi és Iparkamarák 6 tag, Ügyvédi Kamarák 2 tag, Királyi Közjegyzői Kamarák 1 tag, Mérnöki Kamarák 2 tag, Vitézi Rend 1 tag, Magyar Tudományos Akadémia 3 tag, Pázmány Péter Tudományegyetem karonként 1-1 tag, többi egyetem egyetemenként 1 tag, József Műegyetem 2 tag, Országos Magyar Gyűjteményegyetem 1 tag, Magyar Királyi Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola 1 tag, Budapesti Magyar Királyi Allatorvosi Főiskola 1 tag, gazdasági akadémiák együttesen 1 tag, Országos Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskola 1 tag, Országos Magyar Királyi Zeneművészeti Főiskola 1 tag, Budapesti Áru- és Értéktőzsde 1 tag és amely szervezetek törvényben felhatalmazást kapnak erre.

¹⁰ Így módon az 1927-es állapot szerint hivatal és méltóság alapján 52, választott arisztokrata 38 (+4 Habsburg), törvényhatóságok részéről 76, szervezetek és intézmények részéről 38, az államfő által kinevezett 40 (+ az Országos Orvosszövetség képviselője), összesen 249 fő volt a felsőház tagja. PÜSKI L., *A*

A fenti listát a következő törvények módosították:

1928. évi XIII. tc.: Hivatal alapján tag az Országos Munkásbiztosító Intézet elnöke, és a kormányzó 2 tagot nevez ki a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége által e célból felterjesztett 6 főből, ezzel egyidejűleg a kereskedelmi és iparkamarák csak 4 főt választhattak.

1930. évi XLII. tc.: Az Országos Mezőgazdasági Kamarát képviselő 6 főből ezentúl 1 főnek elnökségi tagnak kell lennie. A kormányzó 2 tagot nevez ki 5 évre az Országos Magyar Gazdasági Egyesület által javasolt 6 személy közül.

1937. évi XXVIII. tc.: az Országos Mezőgazdasági Kamara csoportokra bontva választja meg a 6 felsőházi tagot, és egy hetedik tagot is választ az ún. gazdatiszti csoportból.

1940. évi XXVII. tc.: a katolikus egyház felsőházi-tag főpapjainak sora kiegészül a kassai, a nagyváradi, a rozsnyói, a szatmári megyéspüspökökkel, az erdélyi egyházmegye magyarországi részének kormányzójával, a munkácsi, a nagyváradi és a szamosújvári görög katolikus megyéspüspökökkel, az eperjesi egyházmegye magyarországi részének apostoli kormányzójával, valamint az Erdélyi Római Katolikus Státus igazgató-tanácsának elnökével vagy elnökhelyettesével.

A református egyház képviselőinek listája is kiegészül. A törvény erejénél fogva felsőházi tag a református egyház mindegyik egyházkerületének (dunántúli, dunamelléki, tiszántúli, tiszáninneni és erdélyi) püspöke és főgondnoka.

Az evangélikus egyház felsőházi tagságra jogosult képviselőinek listája kiegészül 1 püspökkel és 1 kerületi felügyelővel.

Felsőházi tagságot kapott a budai szerb ortodox püspökön kívül az az ortodox püspök is, akit a kormány előterjesztésére a kormányzónak ki kell neveznie.

Az 1942. évi XXI. tc. törvényhatóságokként számszerűleg megadva összesen 68 főben újraszabályozta a törvényhatóságok által küldött felsőházi tagok létszámát.¹¹

A terület-visszacsatolások következtében jelentősen növekedett a kormányzó kinevezési jogköre is. Az utolsó állapot szerint az államfő 47 felsőházi tagot nevezhetett ki élethossziglan.¹²

A felsőház hatáskörét és külső működési rendjét törvényekben, míg belső működési rendjét a felsőház Házsabályában szabályozták.

magyar felsőház története 1927–1945, 20. És PÜSKI L., *Az 1926-os felsőházi törvény és politikai előzményei*, in. MAZSU J. (szerk.), *Iparosodás és modernizáció*, 162.

¹¹ A felsőház összlétszámának bővülése: 1927: 237 fő, 1934: 242 fő, 1942: 270 fő. Ebből egyházi személyek: 1927: 38 fő, 1934: 40 fő, 1942: 58 fő. Jól látható tehát az egyházi személyek számarányának erős növekedése, míg a népképviseletet jelentő törvényhatósági küldöttek számaránya sajnos csökkent. Forrás: PÜSKI L., *A magyar felsőház története 1927–1945*, 20, 24–25. És TAKÁCS I., *A felsőház a két világháború között*, Állam és Igazgatás, 1989/6., 535.

¹² PÜSKI L., *A magyar felsőház története 1927–1945*, 23. Ruzsoly József véleménye szerint az összes tagnövekedést tekintve is végig kevés volt az érdekképviseltek száma a felsőházban. Lásd. RUSZOLY J., *A törvényhozás intézményi alapjai az ellenforradalmi korszakban 1919–1944/45*, in. PÖLÖSKEI F.-RÁNKI GY. (szerk.), *A magyarországi polgári államrendszerek*, 481–482.

Az 1926. évi XXII. tc. szerint a törvénykezdeményezés joga a felsőházat is megilleti.¹³ Ám a felsőház nem kapta meg az appropriációs és az indemnitási felhatalmazást (a költségvetés és a zárszámadás elfogadására vonatkozó vétőjogot), így csak relatív vétőjoga volt. A képviselőház a felsőház beleegyezése nélkül is egy törvényjavaslatot kihirdetés végett felterjeszthetett az államfőhöz.¹⁴

Az esetleges vitás kérdésekre egy közös bizottságot lehetett létrehozni, melybe a két ház öt-öt tagot delegált. Ennek a bizottságnak volt a feladata, hogy elvégezze a maximum két fordulós egyeztető eljárást.¹⁵

A felsőház házszabálya, amelyet csak 1936-ban alkottak meg, és 1939-ben kismértékben módosították¹⁶ – addig a főrendiház 1886-os Házszabálya volt hatályban – szabályozta a felsőházi tagok véleménynyilvánítási lehetőségeit a felsőházi munkában. A Házszabály értelmében, amikor a felsőház egy törvényjavaslatot megkapott, azt a plenáris ülésen kiadták az illetékes bizottságnak, mely kialakította álláspontját, és esetleges módosításokat eszközölt.¹⁷ Ezt követte a javaslat általános majd részletes vitája. Az általános vitában egy tag egyszer, a részletes vitában pedig szakaszonként egyszer-ször szólalhatott fel. Természetesen személyes témában bármikor lehetőség volt reagálni az elhangzottakra. Ugyanezek a szabályok vonatkoztak a bizottságokban történő felszólalásokra is.

¹³ HEGYMEGI KISS P., *A demokratikus magyar felsőházzal*, 81. A törvénykezdeményezés joga nem illette meg a főrendiházat.

¹⁴ MÁRKUS L., *A betleni kormányzati rendszer bukása*, in: Századok 1962., 447. Később a felhatalmazási törvény vitájában ez a kérdés újra előkerült, ám a felsőház nem módosította úgy a törvényjavaslatot, hogy az eddigi szabályozás megváltozzon, és egy nap alatt letárgyalta a törvényjavaslatot. ZSEDÉNYI B., *A magyar alkotmány jog fejlődése 1918-tól 1938-ig*, 7. Zsedényi szerint a felsőháznak ez a jogköre csonka. ZSEDÉNYI B., *A felsőház új jogköre*, 17–18., 24., ZSEDÉNYI B., *A magyar alkotmány jog fejlődése*, 7. Hasonló véleményen vannak a későbbi történészek is: EGYED I., *A mi alkotmányunk*, 302., ROMSICS I., *Magyarország története a XX. században*, 536–537., RUSZOLY J., *A törvényhozás intézményi alapjai az ellenforradalmi korszakban*, in: PÖLÖSKEI F-RÁNKI GY., *A magyarországi polgári államrendszerek*, 481–482., SÁNTA I., *Egy letűnt korszakról*, 227., TAKÁCS I., *A Horthy-rendszer felsőháza*, in: Tanulmányok a Horthy-korszak államáról és jogáról, 70–71.

¹⁵ Ettől függetlenül 1937-ig is voltak a vitás kérdésekben közös ülések. Az 1926. évi 22. tc. 32.§-a ugyanis erre lehetőséget adott. Lásd. EGYED I., *Az országgyűlés két háza ellentétéinek kiegyenlítése*, 8. Az 1931-es villamosenergia törvényjavaslat elfogadásakor is ezt az eljárást kellett alkalmazni a vitás kérdések tisztázására. Egyeztető eljárásra az 1937. Évi XXVII. Tc. hatályba lépéséig mindösszesen 13 esetben került sor. Forrás: TAKÁCS I., *A felsőház a két világháború között*, Állam és Igazgatás 1989/6. 536. TOMCSÁNYI M., *Tanulmányok a kormányzói jogkör kiterjesztéséről*, in: Magyar Jogi Szemle, 1937/3.

¹⁶ Az 1939-es Házszabály módosításban 4 szakaszt iktattak be, amely a háborúval vagy háborús veszéllyel kapcsolatos törvényjavaslatok tárgyalása az elnök vagy a miniszter javaslatára a Ház minősített többségének határozata után esetleg bizottsági előkészítés nélkül történik. Az ilyen törvényjavaslatot 24 órán belül napirendre kell tűzni és egyetlen folytatólagos ülésben általánosságban és részleteiben le kell tárgyalni. Az általános vitát 8 óra, a részletes vitát 4 óra elteltével be kell zárni. Lásd. VARGYAI GY., *A parlamentarizmus egyes kérdései Magyarországon a két világháború között*, in: MEZEY B. (szerk.), *Halálammegosztás és jogállamiság*, 293–294.

¹⁷ A törvényhatóságok beadványait a felsőház csak véleménynyilvánítási szempontból tárgyalta. TAKÁCS I., *A Horthy-rendszer felsőháza*, in: Tanulmányok a Horthy-korszak államáról és jogáról, 76.

A Hárszabály értelmében akkor lehetett határozatképesnek tekinteni és megtartani egy ülést, ha azon legalább 50 felsőházi tag jelen volt. Egy javaslat elfogadásához is legalább 50 igen szavazatot kívánt meg a Hárszabály.¹⁸

A jegyzőkönyvezést illetően az 1886-os főrendi házi Hárszabály csak a plenáris ülésekre, valamint az igazoló bizottsági, igazoló bírósági és gazdasági bizottsági ülésekre irt elő jegyzőkönyvezési kötelezettséget. Természetesen, ha a bizottság úgy döntött, elrendelhetette jegyzőkönyv készítését az üléstről. A felsőház zárt ülésein nem vezettek jegyzőkönyvet, s ezen a későbbi hárszabályok sem változtattak.¹⁹

A felsőház tagjait nem, csak tisztségviselőit (elnök, alelnökök, háznagy és a 8 jegyző) illette meg díjazás, ám úti- és szállásköltségeik után költségtérítés járt mindenkinek.²⁰

A költségvetés elfogadása a képviselőház kizárólagos hatáskörébe tartozott, a hadügyi törvények és a kormányprogram elfogadása esetében pedig elsőbbséget élvezett.²¹

Az 1937. évi XXVII. tc. módosította a felsőház jogkörét.²² A törvény úgy rendelkezett, hogy amennyiben egy törvényjavaslatról a két ház kétszeri tárgyalás után sem tud megegyezni, abban az esetben a két háznak közös ülésen titkos szavazással kell eldönteni, hogy melyik ház javaslatát fogadja el.²³

Az 1927–1944 közötti időszakban a felsőház hatáskörét és politikai súlyát erősítették a következő törvénycikkek is:

A királyi ítélőtábláknak és a királyi ügyészség tagjainak fegyelmi felelősségéről, át-
helyezéséről és nyugdíjazásáról, továbbá a királyi bírósági és királyi ügyészségi tisztviselők
fegyelmi felelősségéről szóló 1936. évi III. törvény cikk intézkedett a Legfőbb Fegyelmi
Bíróság létrehozásáról, melynek 36 tagja közül tizenkettőt a felsőház választott saját tagjai
sorából, a bíróság elnöke pedig a felsőház mindenkori elnöke. Ez a delegálási arány pon-

¹⁸ Lásd. *A főrendi ház hárszabályai, 1886. és A felsőház hárszabályai 1936, 1939.*

¹⁹ Lásd. *A főrendi ház hárszabályai, 1886. és A felsőház hárszabályai 1936, 1939.*

²⁰ 1928/29-ben az elnöknek a 4352 pengő lakáspénzen túl 22080 pengő fizetés járt. Az alelnökök és a háznagy az elnöki fizetés felét, a 8 jegyző pedig egyenként 4380 pengőt kaptak. A felsőházi tagok utazási és lakhatási költségtérítése napi 30 pengő volt. Forrás: PÜSKI L., *A magyar felsőház története*, 153. És Felsőházi Irományok 1927–1931. IV. k. 360–361.

²¹ HEGYMEGI KISS P., *A demokratikus magyar felsőházról*, 85. A felsőház esetében ezért nem beszélhetünk kormányzat-ellenőrző szerepről, uo., 107.

²² TAKÁCS I., *A felsőház a két világháború között*, Állam és Igazgatás 1989/6. 536. TOMCSÁNYI M., *Tanulmányok a kormányzói jogkör kiterjesztéséről*, in. Magyar Jogi Szemle, 1937/3. A törvény országgyűlési vitájában a javaslattal mindkét ház egyetértett. Lásd. ZSEDÉNYI B., *A felsőház új jogköre*, 25–26.

²³ Ez a módosítás hozta – a költségvetés kivételével – egyensúlyba az országgyűlés két házát, amit a korabeli jogásztársadalom is üdvözölt. Lásd. ZSEDÉNYI B., *A felsőház új jogköre*, 24., illetve ZSEDÉNYI B., *A magyar alkotmány jog fejlődése*, 7. Hasonló véleményen vannak a későbbi történészek is: EGYED I., *A mi alkotmányunk*, 302., ROMSICS I., *Magyarország története a XX. században*, 536–537., RUSZOLY J., *A törvényhozás intézményi alapjai az ellenforradalmi korszakban*, in. PÖLÖSKEI F-RÁNKI GY., *A magyarországi polgári államrendszerek*, 481–482., SÁNTA I., *Egy letűnt korszakról*, 227., TAKÁCS I., *A Horthy-rendszer felsőháza*, in. Tanulmányok a Horthy-korszak államáról és jogáról, 70–71.

tosan megegyezik az 1926. évi XXII. tc. előírásaival, mely úgy szól, hogy az országos bizottságok tagjainak egyharmadát a felsőház adja saját tagjai sorából.²⁴

A kormányzói jogkör kiterjesztéséről és a kormányzó választásáról szóló 1937. évi XIX. törvénycikk oly módon emelte a felsőház tekintélyét, hogy a kormányzó megválasztásához a két ház együttes ülését rendelte el, melyen a két ház tagjainak legalább 3/5-öd – 3/5-öd részének kell jelen lennie.²⁵

Az eddig felsoroltaktól eltérően a honvédelemről szóló 1939. évi II. törvénycikk lényegesen csökkentette a felsőház (de összességében az egész törvényhozás) súlyát a végrehajtó hatalommal szemben. A törvény ugyanis bevezette az addig csak részleteiben meglévő úgynevezett kivételes hatalom kategóriát jogrendünkbe. Az országot közvetlenül fenyegető háborús veszély esetén a Kormány lehetőséget kapott minden, egyébként törvényhozási jogkörbe tartozó kérdés rendeleti úton történő szabályozására. Ez alól kivételt csupán az állami főhatalom, az önkormányzati rendszer és az anyagi büntetőnormák képeztek kivételt. A kivételes hatalom alapján kibocsájtott rendeleteket utólagosan be kellett mutatni az Országgyűlés két házából választott, 36 tagú Országos Honvédelmi Bizottságnak, amely megvizsgálhatta a rendeleteket helyességük és célszerűségük alapján. A rendeletek alapján javaslatokat tehetett végrehajtásukra, és kezdeményezhette a Kormány felelősségre vonását. A bizottság – amennyiben szükségesnek tartotta – kezdeményezhette az Országgyűlés mindkét házának összehívását.

A kivételes hatalom törvényi rendelkezés alapján megszűnt, ha a háború a kivételes hatalom bevezetésétől számított 4 hónapon belül nem tört ki. Ugyanakkor a kivételes hatalom az Országgyűlés két házának döntése alapján 4 hónappal tetszőleges ideig meghosszabbítható volt, sőt ha a Kormány államérdekre hivatkozva kérte, az erről szóló döntést vita nem is előzhette meg.

Magyarországon a kivételes hatalmat 1939. szeptember 2-ától kezdve alkalmazták.²⁶ Teleki Pál miniszterelnök egy, a történelmi alkotmányt módosító írott alkotmánymódosítást terjesztett az országgyűlés elé. Ennek a felsőházat érintő – Serédi Jusztinián hercegprímással egyeztetett – rendelkezése az lett volna, hogy a felsőházi tagokat nem élethossziglan, hanem egy külön törvényben megállapított felső korhatár eléréséig ne-

²⁴ CSIZMADIA A., *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig*, 476: A kormánynak az országgyűléstől kapott felhatalmazással kiadott jogszabályait be kellett mutatni a 36-os bizottságnak, melynek 12 tagját a felsőház adta. Lásd még: TAKÁCS I., *A Horthy-rendszer felsőháza*, in: Tanulmányok a Horthy—korszak államáról és jogáról, 71. TAKÁCS I., *A törvényhozás második kamarája*, Társadalmi Szemle 1995/10., 68.

²⁵ TAKÁCS I., *A felsőház a két világháború között*, Állam és Igazgatás 1989/6. 536. TOMCSÁNYI M., *Tanulmányok a kormányzói jogkör kiterjesztéséről*, in: Magyar Jogi Szemle, 1937/3. A javaslat súlyát felismerve rendkívül gyorsan letárgyalta és egyet is értett vele a felsőház. Lásd. Uo. A kormányzó személyére az országgyűlés tesz javaslatot, melynek tagjai az esztergomi érsek, a miniszterelnök, az országgyűlés két házának elnökei, a hadsereg főparancsnoka, a koronaügyész és az országos ítélőtábla elnöke. Lásd. NAGY K., *Elvesztett alkotmány*, 60., SIPOS P. (szerk.), *Magyarország 1921–1941.*, 276.

²⁶ VARGYAI Gy., *Magyarország a második világháborúban*, 111–113.

vezné ki az államfő. A felsőházi tagságot Teleki elképzelése szerint rendi és gazdasági egységeket tömörítene a kormányzói kinevezettekén túl. A javaslat azonban Teleki Pál tragikus halálával végleg lekerült a napirendről.²⁷

Mindezek a jogszabályi szabályozások lehetővé tették, hogy a felsőház – minden félelem ellenére – a törvényhozás egyik nyugodt súlypontjává váljék abban az időszakban, mikor a közvéleményben és a képviselőházban egyre inkább elharapóztak a különféle szélsőségek.

Az 1927–1932-es ciklus vitái

1927. május 9-én a Felsőház Köznevelésügyi Bizottsága tartott ülést.²⁸ Napirend szerint a polgári iskoláról, a külföldi magyar intézetekről és a magasabb műveltség célját szolgáló ösztöndíjakról valamint a közszolgálati alkalmazottak gyermekeinek tanulmányi ösztöndíjáról szóló törvényjavaslatokat tárgyalták.²⁹ Az ülést a távollévő Csernoch János elnök helyett Berzeviczy Albert vezette. A javaslatokat Mátray Rudolf, a bizottság jegyzője ismertette. A polgári iskoláról szóló javaslatról szólva annak kettős célját emelte ki: a tömegek művelődési fajsúlyának növelését és a magasabb kultúra elérését. A gazdasági életbe művelt embereket kell bevonní, mert nélkülük csupán kizsákmányolt nemzet vagyunk. A Magyarországon élők nem élhetnek a környező államokban élőkhez képest alacsonyabb műveltségi szinten, ezért kell a polgári iskolákat a kor kihívásához igazítani. A javaslat részletes vitájában az elnököt követően Kolossváry Mihály, Wolkenberg Alajos, Hanauer Á. István, Józan Miklós és Glattfelder Gyula vettek részt az egyházi személyek közül. A javaslatot Klebelsberg Kuno vallás- és köznevelésügyi miniszter válaszát követően – amelyben sikra szállt az egyházak által alapított polgári iskolák jogainak csorbíthatatlansága mellett – a bizottság általánosságban és részleteiben egyaránt elfogadta.³⁰

²⁷ TAKÁCS I., *A Horthy-rendszer felsőháza*, in: Tanulmányok a Horthy—korszak államáról és jogáról, 77. És RUSZOLY J., *A törvényhozás intézményi alapjai az ellenforradalmi korszakban 1919–1944/45*. In: PÖLÖSKEI F. – RÁNKI GY. (szerk.), *A magyarországi polgári államrendszerek*, 483. Valamint Napló 1939–1944. 8. Köt. 1188–1192.

²⁸ Az ülés eredetileg április 27-én ? 11-re lett összehívva. A meghívót napirendi javaslattal lásd. MOL K 428. 153. kötet és 829. csomó április 21. 5. kiadás. Az ülés közbejött akadályok miatt el lett halasztva. MOL K 428. 153. kötet és 829. csomó április 25. 9. kiadás. Az új időpontot és napirendi javaslatot lásd. MOL K 428. 154. kötet és 829. csomó május 4. 9. kiadás.

²⁹ A polgári iskoláról szóló törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1927–32. 17. szám I. kötet 221–240. A külföldi magyar intézetekről és a magas műveltség célját szolgáló ösztöndíjakról szóló törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1927–32. 18. szám I. kötet 241–258. A közszolgálati alkalmazottak gyermekeinek tanulmányi ösztöndíjáról szóló törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1927–32. 19. szám I. kötet 259–266.

³⁰ K. 428. 154. kötet és 829. csomó Május 9. 18, 19. kiadás. A Köznevelésügyi Bizottság jelentését – amelyet Glattfelder Gyula, mint helyettes elnök és Mátray Rudolf jegyző irt alá – lásd. Felsőházi Irományok 1927–1932. 29. szám I. kötet 333–334.

A külföldi magyar intézetekről és a magasabb műveltség célját szolgáló ösztöndíjakról szóló törvényjavaslat kapcsán Mátray Rudolf többek között azt mondta, hogy a népek kulturális harcában csak akkor becsülik meg a magyarságot, ha kultúrájának szintje európai mértékkel nézve állandóan emelkedő lesz. Ismertetésében utalt Eötvös József intézkedéseire. A javaslat részletes vitájában egyházi részről Wolkenberg Alajos szólalt fel. A javaslatot a bizottság végül a miniszter gyűjteményegyetemekre vonatkozó szabályozást tisztázó válaszát követően általánosságban és részleteiben elfogadta.³¹

A közszolgálati alkalmazottak gyermekeinek ösztöndíjáról szóló törvényjavaslat ismertetésekor Mátray Rudolf megjegyezte, hogy a felsőfokú tanulmányokat végzők nagy része a közszolgálati alkalmazottak gyermekei közül kerül ki, a javaslat az ő tanulmányait kívánja segíteni. Az általános vitában Wolkenberg Alajos számszerű adatokkal bizonyította, hogy a főiskolai hallgatók 19%-a közalkalmazott gyermeke. Glattfelder Gyula azt kérte, hogy ezt a kezdeti első lépést követően emeljék meg az ösztöndíjak célját szolgáló előirányzott összeget. A részletes vita után – amelyben Glattfelder Gyula megint felszólalt – a bizottság ezt a törvényjavaslatot is elfogadta általánosságban és részleteiben egyaránt.³²

Az 1927. május 27-én tartott 8. ülésen³³, a polgári iskoláról szóló törvényjavaslat általános vitájában Szmrecsányi Lajos, Kolossváry Mihály és Báthy László, míg a részletes vitában Igaz Béla szólalt fel.

Szmrecsányi Lajos üdvözölte a javaslatot, és elismeréssel szólt arról, hogy annak céljaiban szerepel az áltudományok kiszűrése. Kolossváry Mihály nagyívű beszédében felhívta a figyelmet arra, hogy az iskolák közül a polgári iskolákra vonatkozó szabályozást módosították legtöbbször. Bemutatta a különböző módosítások előnyét és hátrányát. Kiemelte, hogy a polgári iskola azon néprétegek gyermekeinek iskolája, akiknek más lehetőségük a továbbtanulásra nincs. Ezért nem ért egyet azzal, hogy a kormány számos, eddig bevált tanügyi koncepciót kivesz az új szabályozással a polgári iskolák kompetenciájából. Maga is fontosnak tartja a testnevelés oktatását. Álláspontja szerint a leányiskoláknál hangsúlyt kellene kapnia a háztartási munkákat oktató tárgyaknak is. Kérte a kormányt képviselő vallás- és közoktatásügyi minisztert, hogy vizsgálja meg, és módosítsa a polgári iskolák tanrendjét, és rendezze a polgári iskolákban tanító pedagógusok anyagi helyzetét. Báthy László aggodalmát fejezte ki, hogy egy iskolában 60–70 diákot tanít egy pedagógus, ami nem teszi lehetővé a gyermekek megismerését. Kolossváry Mihályhoz

³¹ K. 428. 154. kötet és 829. csomó Május 9. 18, 19. kiadás. A Közoktatásügyi Bizottság jelentését – amelyet Glattfelder Gyula, mint helyettes elnök és Mátray Rudolf jegyző irt alá – lásd. Felsőházi Irományok 1927–1932. 30. szám I. kötet 335–336.

³² K. 428. 154. kötet és 829. csomó Május 9. 19, 21. kiadás. A Közoktatásügyi Bizottság jelentését – amelyet Glattfelder Gyula, mint helyettes elnök és Mátray Rudolf jegyző irt alá – lásd. Felsőházi Irományok 1927–1932. 31. szám I. kötet 337.

³³ Az ülés meghívóját részletes napirendi javaslattal lásd. MOL K 428. 155. kötet és 829. csomó május 23. 7. kiadás.

csatlakozva csak a javaslatban fogalt egyedi esetekben tudja elfogadni a koedukációt. Beszédében Svájcot hozza az ideális nevelési módszer megvalósítójaként. Az elhangzottakra válaszul Klebelsberg Kuno miniszter kijelentette, hogy folyamatosan növelik az oktatásra fordítható költségvetési összegeket. Ebből igyekeznek megoldani a nevelők anyagi helyzetének javítását.

A részletes vitában Igaz Béla a 8. §-hoz szólt hozzá. Sokallja azt a 22 órát, melyben – a javaslat szerint – a tanároknak egy héten a gyerekekkel foglalkozniuk kell. Véleménye szerint ez az idő nem teszi lehetővé az órákra való tisztességes felkészülést, és rendkívül leterheli a tanárokat. Rosszallja, hogy a tanárok csak 40 év után, és nem 35 év után jogosultak a teljes nyugellátásra.³⁴

A június 2-án tartott 9. ülésen Glattfelder Gyula a közszolgálati alkalmazottak gyermekeinek tanulmányi ösztöndíjáról szóló törvényjavaslat általános vitájához szólt hozzá. Üdvözlí a javaslat szándékát, ám soknak tartja a felsőoktatásban tanulók létszámát. Határozati javaslatot terjeszt be, hogy a felsőház a közalkalmazottak gyermekei számára az 1 millió pengő tanulmányi ösztöndíj azzal szavazza meg, hogy ugyanakkora összeget kíván felvételni az 1928/29. költségvetési évtől kezdve az állami költségvetésbe minden társadalmi osztálybeli szegény és kiváló előmenetelű tanulók tehetségvédelmi ösztöndíjai számára. Bethlen István miniszterelnök válaszában egyetértett a javaslattal, de korainak tartotta az 1928/29-es költségvetési évet, mint az ösztöndíj kiosztásának első évét. Glattfelder Gyula elfogadta a miniszterelnök válaszát, így a felsőház évmegjelölés nélkül fogadta el a beterjesztett határozati javaslatot.³⁵

Az 1927/28-as év költségvetésének³⁶ tárgyalásában, 1927. június 22-én, a 13. ülésen Révész István szólalt fel. Örömet fejezte ki, hogy a kormány az alföldi oktatás felzárkóztatását elősegítő intézkedéseket kíván tenni. Kéri a kultuszminisztert, hogy támogassa a süketnémák helyzetének javítását, és segítse elő tanáraik szociális helyzetének jobbítását is.³⁷

Szintén a költségvetéshez szólt hozzá Mátrai Rudolf június 24-én, a 15. ülésen. Fontosnak tartja az oktatás fejlesztését, mert hiába írja elő 60 éve törvény a kötelező népoktatást, mégis a lakosság nagy része analfabéta. Ezért – véleménye szerint – a költségvetés legfontosabb tétele az a 20 millió pengő, amelyet a kormányzat a tanyai oktatás fejlesztésére irányoz elő. Kifogásolja a középiskolai tanárok anyagi helyzetét. Kéri, hogy a cserkészfoglalkozásokat számítsák bele a tanár-vezetők óraszámába, mert rendkívül komoly feladatot lát el a cserkész az ifjúság nevelésében.³⁸

A következő napon tartott 16. ülésen Wolkenberg Alajos szólalt fel. Kevesli a Pázmány Péter Tudományegyetemre eső költségvetési tételeket. Úgy véli, amikor a teljes

³⁴ Felsőházi Napló 1927–1932. I. köt. 95–116.

³⁵ Felsőházi Napló 1927–1932 I. köt. 117–140.

³⁶ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1927–32. 56. szám II. kötet 247–347.

³⁷ Felsőházi Napló 1927–1932 I. köt. 207–209.

³⁸ Felsőházi Napló 1927–1932 I. köt. 292–294.

költségvetésnek csak 10%-a esik a vallás- és közoktatásügyi tárcára, az megengedhetetlen. Az egyetemre eső tétel nem teszi lehetővé az alkalmazottaknak járó fizetés kiutalását sem. Az előtte szóló Zichy Aladárral szemben nem támogatja, sőt ellenzi a liberalizmust, mint hivatalos ideológiát. Alátámasztásul a válások számának növekedését hozza példaként. Ám nem csak a liberalizmustól kell óvakodni, hanem minden szélsőségtől, így a faszizmustól is.³⁹

A felsőház Közoktatásügyi Bizottsága 1928. március 6-án tárgyalta⁴⁰ a tudományegyetemekre, a műegyetemre, a budapesti egyetemi közgazdaságtudományi karra és a jogakadémiákra való beiratkozás szabályozásáról szóló 1920. évi XXV. törvénycikk (numerus clausus törvény) módosításáról szóló törvényjavaslatot.⁴¹ Az ülést Berzeviczy Albert helyettes elnök vezette, az előadó Mátray Rudolf volt. A vitában felszólalt Glattfelder Gyula is. Kifejezésre juttatta, hogy az ifjúságban nagy a bizonytalanság személyes jövőjükkel kapcsolatban, és ezt a bizonytalanságot csak úgy lehet eloszlatni, ha intézményesen biztosítják az egyetemi hallgatók arányát a fennálló szükségletekhez. Javasolja, hogy a miniszter különböző érdekképviseltek meghallgatását követően hozza meg döntését az adott évben felvehető hallgatók létszámáról. A vitát követően Klebelsberg Kuno miniszter zárszava hangzott el, majd a bizottság többsége a javaslatot általánosságban és részleteiben elfogadta.⁴²

A március 13-i 26. ülésen⁴³ Mátrai Rudolf kért szót a tudományegyetemekre, a műegyetemre, a budapesti egyetemi közgazdaságtudományi karra és a jogakadémiákra való beiratkozás szabályozásáról szóló 1920. évi XXV. törvénycikk (numerus clausus törvénycikk) módosításáról szóló törvényjavaslat általános vitájában. Felszólalásában arra a következtetésre jutott, hogy a szabadságjogokat az állam csak önvédelemből korlátozhatja. Álláspontja szerint ez a javaslat nem több ennél, ezért elfogadható. Elfogadható, mert megszünteti azt a diszkriminációt, melyet a most módosítandó törvény 3.§-ának (3) bekezdése tesz, amikor kimondja, hogy a zsidó vallásúak milyen mértékben vehetnek részt a felsőoktatásban. Véleménye szerint vallási alapon nem tehető különbség.⁴⁴

A következő napon szintén e javaslat általános vitájában szólalt fel Wolkenberg Alajos is. Az ülésnap elején érdekes igazolási kérelem érkezett a felsőházhoz. Szölgyémy János, a piarista rend tartományfőnök-helyettese kérte tagként történő igazolását. Rátérve a törvényjavaslat folytatólagos tárgyalására, Glückstahl Samu egy zsidó fiatalnak a pesti

³⁹ Felsőházi Napló 1927–1932. I. köt. 317–322.

⁴⁰ Az ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL K 428. 174. kötet és 331. csomó március 1. 20. kiadás.

⁴¹ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1927–1932. 139. szám IV. kötet 397–400.

⁴² K. 428. 174. kötet és 832. csomó március 6. 11, 13, 15, 16. kiadás. A Közoktatásügyi Bizottság jelentését, melynek egyik aláírója Mátray Rudolf, a bizottság jegyzője volt lásd. Felsőházi Irományok 1927–1932. 141. szám IV. kötet 404–405.

⁴³ Az ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL. 174. kötet és 832. csomó március 8. 34. kiadás.

⁴⁴ Felsőházi Napló II. köt. 100–102. Az ülés egyik naplóhitelesítője Révész István volt. Lásd. Felsőházi Napló 1927–32. II. kötet 119.

egyetem jogi karára történő felvételijét mesélte el. Beszédében gúnyosan megjegyezte, hogy azelőtt, míg az egyetem Nagyszombatban működött zsidót nem lehetett felvenni, mert a városnak privilégiuma volt, hogy határát nem lépheti át zsidó. Nemsokkal később Wolkenberg kapott szót. Örömet fejezte ki, hogy az új javaslat felvételi feltételül a tanulmányi eredményt és a szellemi képességet szabja meg. Fontosnak tartja ugyanakkor, hogy a preferált pályákon dolgozók (úm. közalkalmazott, őstermelő, ipari-kereskedelmi pálya) gyermekei arányosan kerüljenek felvételre, és mindez pontosan szabályozva legyen. Mellesleg Glückstahl Samu felszólalásával kapcsolatban kifejtette, hogy szép mese, csak éppen nem igaz.⁴⁵ A két felsőházi tag közötti szópárbaj a március 20-ai, 28. ülésen folytatódott. Wolkenberg kijelentette, hogy amennyiben rosszul értette Glückstahl felszólalását, és a történet nem Nagyszombatban történt, hanem Pesten, akkor visszavonja megjegyzését, hiszen ő pontosan arra világított rá, hogy 1828-ban az egyetem már Pesten működött.⁴⁶

1928. június 6-án a Pénzügyi Bizottság Popovics Sándor elnökletével tartott ülésén⁴⁷ Benedek Sándor előadó ismertetésében, Bud János pénzügyminiszter, Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszter, Scitovszky Béla belügyminiszter, Pesthy Pál igazságügyminiszter, Petry Pál és Dessewffy Aurél államtitkárok, Iklódy Szabó Andor és Jakab Oszkár helyettes államtitkárok jelenlétében tárgyalták az 1928/29. évi költségvetésről szóló törvényjavaslatot.⁴⁸ A bizottsági vitában Glattfelder Gyula üdvözölte az állam áldozatkészségét a földművelésügyi tárca dotációjával kapcsolatban. Hasonló dotációra lenne szükség az alföldi népoktatás fejlesztése érdekében is. Nem ért egyet azokkal a felszólalókkal, akik szerint az állam túl sokat költ a felsőoktatás fejlesztésére. A felesleges felsőoktatási kiadásokat a felsőoktatási felvételik megszigorításával lehetne lefaragni, vagyis ne kerülhessenek felsőoktatási intézményekbe olyanok, akik nem oda valók. Az ország elemi érdeke, hogy a legtehetségesebb hallgatók ösztöndíjjal külföldre mehessenek tanulni, ezért nem lehet kifogásolni a külföldi intézetek működtetését sem. A bizottság további felszólalások, és a Kormány képviselőinek válaszai után általánosságban elfogadta

⁴⁵ Felsőházi Napló II. köt. 132–136. Az ülés egyik naplóhitelesítője Révész István volt. Felsőházi Napló 1927–32. II. kötet 140. Szabolcsi Lajos kiemeli azt, hogy a törvénymódosításra a Népszövetség erőteljes nyomása miatt került sor. SZABOLCSI L., *Két emberöltő, az egyenlőség évtizedei (1881–1931.)*, 397–401. SZINAI M.–SZŰCS L. (szerk.), *Bethlen István titkos iratai*, 255–256. *Történeti tanulmányok I.*, 117. L. Nagy Zsuzsa véleménye szerint a magyar társadalomban eluralkodott antiszemita megnyilvánulások készítették a kormányt a törvénymódosításra, ám az elfogadott új törvény nem oldott meg semmit, csak kultúraltabb volt. L. NAGY ZS., *Bethlen liberális ellenzéke*, 189–192. Ám Romsics Ignác kimutatja, hogy az új szabályozás miatt 8%-ról 12%-ra nőtt a zsidó egyetemisták száma. SÁNTA I. (szerk.), *Egy letűnt korszakról*, 51.

⁴⁶ Az ülés meghívóját és napirendi javaslatát lásd. MOL K 428. 175. kötet és 832. csomó március 16. kiadás. Felsőházi Napló II. köt. 145. Az ülés egyik naplóhitelesítője Révész István volt. Felsőházi Napló 1927–32. II. kötet 160.

⁴⁷ Az ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL K 428. 180. kötet és 832. csomó június 2. kiadás.

⁴⁸ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1927–1932. 167. szám V. kötet 145–219.

a törvényjavaslatot. Ezt követően a bizottság rövid részletes vitát folytatott a javaslatról, majd azt részleteiben is elfogadta.⁴⁹

Az 1928/29. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat általános vitájában az 1928. június 16-án tartott 36. ülésen Báthy László és Kolossváry Mihály szólalt fel. Báthy László a kulturális és a népjóléti tárca költségvetését elvonni akarókkal szemben hangsúlyozta a két tárca magas költségvetésének fontosságát, hiszen annak nagy része az oktatásba és a szociális szférába kerül. Nem tartja szükségesnek az adók csökkentését. Kolossváry Mihály az oktatás, ezen belül is a népiskolák, az alsóbb néprétegek oktatásának fontosságát hangsúlyozza, és a fejlesztés fokozását kéri.⁵⁰

Június 21-én Baán Jenő szólalt fel a költségvetés vitájában. Beszédében kérte a kultuszminisztert, hogy a falusi iskolákban is vezessék be az oktató filmek vetítését, valamint, hogy tiltsa meg a tanítónőknek, hogy házasságkötés után is tanítsanak, mert a feleség elsődleges feladata a családjának hivatás gyakorlása. Úgy véli, ha a falvakban növekedne az iskolázottság, kevesebb válás lenne.⁵¹

November 20-án a Köznevelési Bizottság Berzeviczy Albert elnökletével ülést tartott,⁵² amelyen a múzeum-, könyvtár- és levéltárügy némely kérdéseinek rendezéséről szóló törvényjavaslat⁵³ általános majd részletes vitája zajlott. A vitában a Kormány képviselőjében Klebersberg Kuno vallás- és köznevelési miniszter vett részt. A részletes vita során felszólalt Kolossváry Mihály is. A részletes vita lezárását követően a bizottság a javaslat címének megváltoztatásával valamint a 7., 8., 12., 24., 25., 26., és 51. §-ok módosításával fogadta el a törvényjavaslatot.⁵⁴

A 49. ülésre november 28-án került sor.⁵⁵ Ezen a napon a múzeum-, könyvtár- és levéltárügy némely kérdéseinek rendezéséről szóló törvényjavaslat általános vitájában Báthy László kért szót. Felszólalásában megfelelőnek minősítette az illetékes bizottság arra irányuló módosítását, hogy az egyházi gyűjteményekről általuk készített leltár is hiteles lehessen. Aggodalmát fejezte ki viszont a közgyűjtemény kifejezéssel kapcsolatban, mert – álláspontja szerint – ezek a gyűjtemények az egyházéi. Klebersberg miniszter válaszában meghökkenését fejezte ki a felszólalással kapcsolatban, mert ő egyeztetette ezt a javaslatot Serédi hercegprímással, és a beterveztetett javaslat már az általa kért módosítá-

⁴⁹ K. 428. 180. kötet és 832. csomó június 8. 23, 25, 26, 31. kiadás. A Pénzügyi Bizottság jelentését lásd. Felsőházi Irományok 1927–1932. 169. szám V. kötet 221–227.

⁵⁰ Felsőházi Napló II. köt. 324–333.

⁵¹ Felsőházi Napló II. 397–400.

⁵² Az ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL K 428. 190. kötet és 833. csomó november 14. 18. kiadás.

⁵³ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1927–1932. 147. szám V. kötet 29–55.

⁵⁴ K. 428. 191. kötet és 833. csomó november 20. 14. kiadás.

A Köznevelési Bizottság jelentését lásd. Felsőházi Irományok 1927–1932. 219. szám VII. kötet 476–479.

⁵⁵ Az ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL K 428. 191. kötet és 833. csomó november 23. 18, 20. kiadás.

sokat is tartalmazza. A közgyűjtemény kifejezéssel kapcsolatban pedig elmondta, ez a fogalomkör nem fedi le az egyházi gyűjteményeket, azokat csak az illetékes egyházi hatóság jóváhagyásával lehet ezentúl is közgyűjteménnyé nyilvánítani.⁵⁶

A felsőház Közoktatásügyi valamint Közjogi és Törvénykezési Bizottságai 1929. június 17-én Juhász Andor elnökletével együttes ülést tartottak,⁵⁷ amelyen a nemzeti köz-művelődési alapítványról szóló törvényjavaslatot⁵⁸ tárgyalták. Jelen voltak Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszter, Wekerle Sándor pénzügyminiszter és Zsitvay Tibor igazságügyminiszter, valamint Darányi Kálmán államtitkár. Előadó Bethlen Pál volt. A vegyes rendelkezésekről szóló 4. § (6) bekezdésénél Kolossváry Mihály a pénzügyi gazdálkodással kapcsolatban kért a jelen lévő Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi minisztertől tájékoztatást. A miniszter válaszát követően a bizottság a javaslatot részleteiben is változatlanul elfogadta.⁵⁹

Az 1929. június 24-én tartott következő ülésen⁶⁰ Igaz Béla fűzött néhány szót a költségvetési javaslatához. Kérte, hogy a pécsi Erzsébet Tudományegyetem a többi tudományegyetemhez hasonló finanszírozásban részesüljön. A költségvetési javaslatot elfogadja.⁶¹ Másnap Zsitvay Tibor igazságügyminiszter beszédében kitért erre a felszólalásra is. Álláspontja szerint nem kell az egyetemeket egyenlően finanszírozni, hanem azon intézmények fejlesztésének kell elsőbbséget biztosítani, amelyek esetében a helyi támogatás is magas.⁶²

A felsőház Közoktatásügyi és Pénzügyi Bizottságai Serédi Jusztinián elnökletével tartott 1929. november 29-ei együttes ülésén⁶³ a természettudományok fejlesztése érdekében teendő intézkedésekről szóló törvényjavaslatot⁶⁴ tárgyalták. Előadó Hutyra Ferenc volt. A törvényjavaslat vitájában Serédi maga is felszólalt. Kiemelte annak szükségességét, hogy a tanulmányok során főképp a gyakorlati élettel kapcsolatos problémákat részesítsék előnyben. A jelen lévő vallás- és közoktatásügyi miniszter válaszait követően a törvényjavaslatot általánosságban és részleteiben elfogadták,⁶⁵ majd áttértek az elemi népiskolai

⁵⁶ Felsőházi Napló III. 93–118. Az ülés egyik naplóhitelesítője ezen az ülésen, valamint november 29-én Baán Jenő volt. Felsőházi Napló 1927–32. III. kötet 118. és Felsőházi Napló 1927–32. III. kötet 126. A javaslat 1929. évi XI. tc.-ként került kihirdetésre.

⁵⁷ Az ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL K 428. 204. kötet és 835. csomó június 14. 30. kiadás.

⁵⁸ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1927–1932. 261. szám IX. kötet 12–17.

⁵⁹ K. 428. 205. kötet és 835. csomó június 17. 25. kiadás. A bizottságok együttes jelentését lásd. Felsőházi Irományok 1927–1932. 315. szám X. kötet 194–195.

⁶⁰ Az ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL K 428. 205. kötet és 835. csomó június 22. 35. kiadás.

⁶¹ Felsőházi Napló IV. 205–207.

⁶² Felsőházi Napló IV. 250–251.

⁶³ Az ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL K 428. 215. kötet és 836. csomó november 23. 18. kiadás.

⁶⁴ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1927–1932. 352. szám XI. kötet 87–91.

⁶⁵ A bizottságok együttes jelentését lásd. Felsőházi Irományok 1927–1932. 374. szám XI. kötet 461–462.

beíratási díjak újabb szabályozásáról és felhasználásáról szóló törvényjavaslat⁶⁶ tárgyalására. A javaslattal kapcsolatban Shvoy Lajos a nagy nehézségekkel küzdő tanítóházak támogatását kérte. Igaz Béla a nevelőintézetekben az egészségügyi szempontok fontosságára mutatott rá. A vita során az elnök indítványára a bizottság kíváncsnak mondta ki azt, hogy a nevelőintézetek a felvételik során az utolsó illetményrendezés alkalmával hátrányos helyzetbe került kántortanítók gyermekeit részesítsék előnyben. A vita lezárását követően a javaslatot általánosságban és részleteiben elfogadták.⁶⁷

Az együttes ülés után a Köznevelési Bizottság a bíboros-prímás elnökletével külön is ülésezett, amelyen Pécs városának valamint több dunántúli vármegyének és városnak felirataival foglalkoztak, amelyekben a pécsi Erzsébet Tudományegyetem korszerű továbbfejlesztését kérik. A felszólalásokat és Klebelsberg Kuno miniszter válaszát követően a bizottság a pécsi egyetem kultúrmunkájának elismerése mellett kíváncsnak mondta ki a korszerű továbbfejlesztést a többi egyetemmel arányosan. A Köznevelési Bizottság azt a javaslatot terjesztette a felsőház elé, hogy a feliratokat pótlólag adja ki a vallás- és köznevelési miniszternek.⁶⁸

December 11-én többek között a Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem továbbfejlesztésével kapcsolatos feliratot tárgyalta a felsőház. A vitában Baranya vármegye küldötte, Igaz Béla is szólásra emelkedett. Beszédében kiemelte Pécs kultúra teremtő erejét, amelyhez nagyban hozzájárultak a pécsi megyéspüspökök is, például Zichy Gyula kalocsai érsek, egykori pécsi püspök, aki komoly adományokkal látta el az egyetemet. Majd részletesen esetelte az elmúlt évek fejlesztéseit. Beszédében értetlenségét fejezte ki, hogy a debreceni vagy a szegedi egyetemet miért finanszírozza jobban a kormányzat. Klebelsberg Kuno miniszter válaszában részletesen kifejtette, milyen okok szóltak amellett, hogy más egyetemeket jobban finanszírozzanak. A vita után úgy döntött a ház, hogy támogatja Pécs szabad királyi város beadványát az egyetem fejlesztésének kiemelt támogatásával kapcsolatban, és a szükséges lépések megtételére utasítja a vallás- és köznevelési minisztert.⁶⁹

Az 1930/31. évi állami költségvetés⁷⁰ vitájában két egyházi felszólaló volt, Igaz Béla és Shvoy Lajos. Igaz Béla az 1930. június 24-i 82. ülésen szót emelt a gazdasági kamarák többlettámogatásáért, és a pécsi Erzsébet Tudományegyetem fejlesztése érdekében. Felhívta a kultuszminiszter figyelmét, hogy Pécs városa teljesítőképességének határára jutott, és nem képes további fejlesztési támogatást nyújtani az egyetemnek. Kérte, hogy a mi-

⁶⁶ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1927–1932. 353. szám XI. kötet 92–95.

⁶⁷ K. 428. 215. kötet és 836. csomó november 29. 20. kiadás. A bizottságok együttes jelentését lásd. Felsőházi Irományok 1927–1932. 375. szám XI. kötet 463–464.

⁶⁸ K. 428. 215. kötet és 836. csomó november 29. 20, 23. kiadás. A Köznevelési Bizottság jelentését lásd. Felsőházi Irományok 1927–1932. XI. 465.

⁶⁹ Felsőházi Napló V. 23–44.

⁷⁰ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1927–32. 415. szám XII. kötet 449–513.

niszter kezelje kiemelten a pécsi egyetem fejlesztését.⁷¹ A következő napon Shvoy Lajos a püspöki kar nevében szólalt fel. Szót emelt a Pázmány Péter Tudományegyetem katolikus alapítása és katolikus volta mellett. Kérte, hogy fordítsanak figyelmet a Budapest-Székesfehérvár útvonal felújítására. A földreformmal kapcsolatban megjegyezte, hogy az nem kiérlelt terv alapján történik, felül kellene vizsgálni. Ezen túlmenően a katolikusokat érő diszkriminációról beszélt. Szerinte, és a püspöki kar szerint is, a Szentatyát sok esetben negatívan mutatják be, és a katolikus köztisztviselők és közalkalmazottak aránya évről évre romlik. Mint mondotta, ezzel természetesen nem akarja gátolni az egyházak gyümölcsöző együttműködését, ám egy esetleges kultúrharc elkerülése érdekében szükséges ennek a ténynek hangot adni.⁷²

1930. december 18-án a Pénzügyi és a Közoktatásügyi Bizottság Popovics Sándor elnöketével tartott együttes ülést.⁷³ Napirenden a kiadások apasztásáról, a szolgálati vagy munkabérvizonyból és a tantiémekből származó jövedelmek ideiglenes megadóztatásáról és egyéb rendelkezésekről szóló ún. takarékosági törvényjavaslat⁷⁴ volt, amelynek előadója Egry Aurél volt. Jelen voltak Wekerle Sándor, Klebelsberg Kuno miniszterek, Kerntler Kálmán államtitkár és Jakab Oszkár helyettes államtitkár. A javaslat vitájában az előadó ismertetése után Báthy László azt kérdezte a jelen lévő Wekerle Sándor pénzügyminisztertől, hogy módjában áll-e majd a tantiémek összegének kipuhatolás és megadóztatása. Álláspontja szerint nincsenek megfelelő statisztikai adatok a törpeiskolákról, így nem lehet megítélni, hogy a törvény rendelkezései megtakarítást eredményeznek-e majd. Glattfelder Gyula azon aggodalmának adott hangot, hogy a törvény megint leépítéseket fog eredményezni, ami nehezíti a most végző, sokkal képzetesebb fiatal diplomások elhelyezkedési lehetőségeit. Klebelsberg Kuno miniszter válaszában kifejtette, hogy vannak megfelelő statisztikai adatok, és azok a tervezett intézkedések szükségességét mutatják. A konkrét lépéseket a fenntartókkal egyetértésben kívánja megtenni. Wekerle Sándor elmondta, hogy csak olyan mértékű leépítéseket terveznek, amelyek még nem romboló hatásúak. A vita végén az együttes bizottság a javaslatot általánosságban és részleteiben változatlanul elfogadta.⁷⁵

Az egy hét múlva tartott következő ülésen⁷⁶ több egyházi tagot érintő esemény is volt. A kiadások apasztásáról, a szolgálati vagy munkaviszonyból és a tantiémekből származó jövedelmek ideiglenes megadóztatásáról és egyéb rendelkezésekről szóló törvényjavaslat részletes vitájában a 15.§-hoz Igaz Béla és Rott Nándor is hozzászólt. Igaz Béla nem értett egyet a javaslattal. Félti, hogy nehéz helyzetbe kerül emiatt számos család, és

⁷¹ Felsőházi Napló V. 260–262.

⁷² Felsőházi Napló V. 295–297.

⁷³ Az ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL K 428. 241. kötet és 838. csomó december 16. 32. kiadás.

⁷⁴ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1927–1932. 498. szám XIV. kötet 152–168.

⁷⁵ K. 428. 241. kötet és 838. csomó december 18. 24, 25, 27. kiadás. A bizottság együttes jelentését lásd. Felsőházi Irományok 1927–1932. 499. szám XIV. kötet 169–174.

⁷⁶ Az ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL K 428. 241. kötet és 838. csomó december 17. 32. kiadás.

számos tisztviselőt kell elbocsátani akkor, ha a törvény hatályba lép. Jogfosztásnak tartja a 15.§ azon rendelkezését, hogy be kell zárni azokat a törpeiskolákat, ahol egy településen több ilyen iskola is működik. Ez az intézkedés számos egyházi iskolát is érint. Sérelmezte, hogy ugyanez a paragrafus felhatalmazza a vallás- és közoktatásügyi minisztert, hogy a bezárt – köztük sok egyházi – iskola tanítói lakását lefoglalja. Ily módon számos egyházi épület kerülhet állami tulajdonba. Kérte még a kultuszminisztert, hogy a törvény végrehajtási utasításába foglalja bele, hogy a tanulók számarányának megfelelően nevezzék ki a különböző vallású tanárokat.

Rögtön Igaz Béla után kapott szót Rott Nándor. Ő is a törpeiskolák bezárása ellen emelte fel szavát azzal, hogy a veszprémi egyházmegyében sok kis falu van, amelyeket hátrányosan érintene ez az intézkedés. Felszólalásában teljes mértékben azonosult az Igaz Béla által elmondottakkal, kiegészítve azt azzal, hogy ha ezentúl egy egyházi iskolát államosítanak, a tanítói javadalmat ne vegyék el az egyháztól. Ezt kérte a végrehajtási utasításba belevenni.⁷⁷

A felsőház Pénzügyi Bizottsága 1931. május 23-án⁷⁸ Popovics Sándor elnök helyett báró Harkányi János elnökletével, Egry Aurél előadó ismertetésében tartotta az 1931/32. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat⁷⁹ tárgyalását. A kormányt Wekerle Sándor, Scitovszky Béla, Bud János, Zsitvay Tibor, Mayer János, Ernszt Sándor miniszterek és Petri Pál államtitkár képviselték. Az általános vitában utolsóként felszólaló Kolossváry Mihály kiemelte, hogy az egyházak adósságfelhalmozásának oka a nemzeti kultúra, az iskolaügy fejlesztése érdekében végzett tevékenység. Köszönetét fejezte ki a kultuszminiszternek, hogy segítséget nyújtott a még nagyobb adósságok felhalmozásának elkerülése érdekében. Utalt arra, hogy a felekezeti iskolák fenntartása olyan nehézségekkel jár, hogy azok az iskolák már csaknem a teljes csőd előtt állnak. Az iskolafenntartási adók igen aránytalanul kerülnek szétosztásra az országban, amelynek az az oka, hogy vannak olyan közületek, testületek, amelyek semmi áldozatot nem hoznak kultúránk fejlődése érdekében. A pénzügyminiszternek az elhangzottakra adott válaszát követően a bizottság a törvényjavaslatot általánosságban és részleteiben elfogadta.⁸⁰

Már május 28-án, a 97. ülésen folytatott következő évi költségvetési vitában Horváth Győző és Wolkenberg Alajos szólaltak fel. Horváth Győző a javaslat tárgyalásában óvást emelt az ellen, hogy a Pázmány Péter Tudományegyetem a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium fejezetében szerepel, mert az katolikus intézmény. Fontosnak tartotta a költségvetés azon előirányzatát, mely a nem állami javadalmazású tanítók bérkiegészítését tartalmazza, mert immáron 40 éve rendelkezik az 1893. évi XXVI. tc. arról, hogy az ál-

⁷⁷ Felsőházi Napló VI. 48–62.

⁷⁸ Az ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL K 428. 251. kötet és 840. csomó május 22. 21. kiadás.

⁷⁹ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1927–1932. 526. szám XIV. kötet 414–480.

⁸⁰ K. 428. 251. kötet és 840. csomó május 23. 18, 22, 23. kiadás. A Pénzügyi Bizottság jelentését lásd. Felsőházi Irományok 1927–1932. 529. szám XIV. kötet 491–498.

lami és nem állami alkalmazásban álló tanítóknak teljesítmény szerint ugyanolyan javadalmazásban kell részesülniük. Kéri ezért a kultuszminisztert, hogy hasson a belügyminiszterre, a községek gazdálkodását szabályozó törvényt úgy készítsék elő, hogy biztosítékot jelentsen a tanítók fizetésének egyenlő utalására.

Wolkenberg Alajos a szünidő meghosszabbítása ellen emelt szót. Bírálta a költségvetés külső és belső aránytalanságait, különösen a Pázmány Péter Tudományegyetem hallgatói arányához viszonyított alulfinanszírozását. Az állami költségvetésnek az egyetemekre fordított tételei mindössze 41%-át kapja meg a Pázmány Péter Tudományegyetem, holott az országban tanuló egyetemi hallgatók 66%-a jár erre az egyetemre. Hangsúlyozta, Budapest önkormányzata már eddig is erején felül segítette az egyetemet, ezen túl is segíteni fogja, de most már a kormány is segítsen a fejlesztésben. Felszólalásának végén a kormány támogatását kérte egy új, Üllői úti épület megvásárlásához.⁸¹

Két nap múlva⁸² a költségvetés tárgyalásának folytatásában személyes okból ismét Wolkenberg Alajos kért szót. Néhány perccel korábban ugyanis Menyhárt Gáspár azt mondta, hogy igazságtalan Wolkenberg számítási módszere, mert az újonnan épített egyetemekre szükségszerűen több beruházási pénzt kellett fordítania a kormánynak. Azt is számításba kell venni, hogy mivel a Pázmány Péter Tudományegyetemnek van a legtöbb hallgatója és intézménye, ezért szükségszerűen több saját bevételt tud produkálni, mint a többi egyetemek együttvéve. Wolkenberg felszólalásában védelmezni kezdte saját számítási módszerét, ám az elnöklő Wlassics Gyula polémiának nevezte a viszontválaszt, és megvonta a szót.⁸³

A 101. ülésen, június 3-án az iparfejlesztésről szóló törvényjavaslat⁸⁴ általános vitáját Kolossváry Mihály felszólalása vezette be. Az iparfejlesztésre nem megfelelő alap az iparosiskolák felkészültsége, ezért ezen is változtatni kell. Fontos lenne ezek mellé az iskolák mellé tanműhelyeket is telepíteni. Felszólalásában kitért az iparos tanoncok megfelelő nevelésének szükségességére is, mint a hosszútávú iparfejlesztés sikerének zálogára. Bevezetésül XIII. Leó pápa „Rerum novarum” című enciklikájában foglaltak megszívlelését ajánlotta képviselőtársainak és a kormánynak.

Bud János kereskedelemügyi miniszter egyetértett Kolossváry Mihály felszólalásával, és biztosította, hogy – mint ahogy eddig is – ezentúl is egyenlően kezeli tárcájának két területét, az ipart és a kereskedelmet.⁸⁵

⁸¹ Felsőházi Napló VI. 131–152.

⁸² Az ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL K 428. 251. kötet és 840. csomó május 28. 42. kiadás.

⁸³ Felsőházi Napló VI. 176–177.

⁸⁴ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1927–32. 517. szám XIV. kötet 335–365.

⁸⁵ Felsőházi Napló VI. 241–267.

Az 1931–1936-os ciklus vitái

1932. május 11-én a Közgazdasági és Közlekedésügyi és a Pénzügyi Bizottság tartott együttes ülést Pap Elek elnökletével. Napirenden az ipartestületekről és az ipartestületek országos központjáról szóló törvényjavaslat⁸⁶ szerepelt, amelyet Kühne Lóránd előadó ismertetett. A Kormány részéről Kenéz Béla kereskedelemügyi miniszter volt jelen. A felszólalások során Kolossváry Mihály rámutatott az ipartestületek fontosságára és hasznosságára. Az ipartestületek javaslataikkal kiemelkedően hozzájárulnak a tanoncoktatás fejlesztéséhez. Rendkívül fontos lenne a tanoncoktatásban bevezetni a demonstrációs műhelyeket. A miniszter figyelmébe ajánlja a tanoncotthonok minél szélesebb körű elterjesztését úgy, hogy azok nemzeti és vallásos alapokon nyugodjanak, és számoljanak az élet reális lehetőségeivel és szükségleteivel. Előtérbe kell kerülnie a szakoktatásnak. Megfontolandó, hogy a tanoncoktatás és szakoktatás egy minisztérium hatáskörébe kerüljön. A jelenlegi felügyeleti rendszer ugyanis nem alkalmas az ipari oktatás egyöntetűségének biztosítására. A javaslatot elfogadja. A miniszter a felszólalásokat követő válasza során Kolossváry Mihály felvetésére elmondta, hogy maga is fontosnak tartja az iparostanoncok erkölcsi nevelését. A szakmai oktatást azonban az iparosiskolai képzésen túl is folytatni kell. Ha a gazdasági helyzet olyan jó lesz, javasolni fogja, hogy a kiváló iparossegédek jó üzemekhez, sőt külföldre is kiküldhetők legyenek. A miniszteri válaszokat követően a bizottság a javaslatot általánosságban és részleteiben is elfogadta.⁸⁷

A felsőház Pénzügyi Bizottsága Popovics Sándor elnökletével, Egry Aurél előadásában 1932. június 15-én kezdte meg az 1932/33. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat⁸⁸ tárgyalását. Az ülésen jelen volt a miniszterelnök, a pénzügyminiszter, a kereskedelemügyi miniszter, a vallás- és közoktatásügyi miniszter, a belügyminiszter és a földművelésügyi miniszter. A vitában Glattfelder Gyula felszólalt a nem állami tanszemélyzet részére felvett költségvetési tétel csökkentése ellen. Kiemelte, hogy a tanítóknak a közhangulat formálásában jelentős szerepe van, így nem lehet a kérdést passzivitással kezelni. Kérdezte a jelenlévő kultuszminisztert, hogy van-e mód az iskolaadó aránytalanságainak csökkentésére oly módon, hogy átlag-iskolaadót vezetnének be, és abból a helyi kiadásokat fedezni lehetne. A negyedik és ötödik osztályos tanulók megrostálását helyesnek tartja. Örömet fejezte ki, hogy a kormányzat erőteljesen támogatja a testnevelést, de gondoskodni kéne arról is, hogy a testnevelés ne vonja el az ifjúságot a szellemi foglalkozásoktól. Javasolja, hogy azokat, akik a minimális szellemi kvalifikációt sem teljesítik, tiltsák el a sportban való részvételtől. A költségvetést elfogadta. Néhány felszó-

⁸⁶ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1931–36. 45. szám I. kötet 420–475.

⁸⁷ K. 428. 274. kötet és 842. csomó május 11. 29, 30. kiadás. A bizottsági jelentést lásd. Felsőházi Irományok 1931–36. 64. szám I. kötet 556–558.

⁸⁸ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1931–36. 69. szám I. kötet 565–626.

lalással később Kolossváry Mihály az elemi oktatás kérdésével foglalkozott. Úgy véli, hogy a költségvetésben – nem a kultusztárcánál – vannak olyan tételek, amelyeket át lehetne tenni, s fel lehetne használni a közoktatás problémáinak megoldására. Ezután a népoktatásban a selyemhernyó-tenyésztés bevezetéséről, illetve a fiúiskolákban a gyorsírás kötelezővé tételéről beszélt. Kéri, hogy a még kultúrterhet nem viselő jogi személyeket is vonják be a terhek viselésébe. A jövő szempontjából helytelen a közoktatásban csökkentéseket megvalósítani. Külön kiemelte, hogy a 13.000 nem állami tanító megélhetéséről is gondoskodni kell.

A Kormány jelenlévő tagjai a felszólalások után reagáltak az elhangzottakra. Purgly Emil földművelésügyi miniszter kifejtette, hogy tudatában van a selyemhernyó-tenyésztés fontosságának, ám a japán verseny és a műselyem igen szerencsétlenül játszott közre a selyemhernyó-tenyésztés jövedelmezőségét illetően, ugyanis a selyemgubók ára csökkent. Fokozza a problémát, hogy nálunk az árcsökkenés mellett a selyemgubó-mennyiség növekszik. Karafiáth Jenő vallás- és közoktatásügyi miniszter elmondta, hogy nem kíván az állami tanszemélyzet kérdésével kiemelten foglalkozni. Hangsúlyozta ugyanakkor, hogy a kérdést a tanítók nyugdíjigényének sérelme nélkül fogja megoldani, úgy, hogy a tanszemélyzet tagjai igazságosabban kapják meg fizetésüket. Egyetért Glattfelder Gyula felszólalásával. A hitvallásos iskolákra magától értetődően szükség van. A sport és a szellemi foglalkozás arányossága tekintetében is egyetért Glattfelder Gyulával, a csanádi püspök javaslatát meg fogja valósítani. A szünidő – még elődjétől származó javaslata alapján – meghosszabbításával több célnak szeretne megfelelni. Egyrészt közegészségügyi okok indokolják a szünidő meghosszabbítását, másrészt a cserkész táborok idejét is meg lehetne ezzel hosszabbítani. Gondolkodik azon, miként lehetne a nyári szünidőt nyelvtanulással összekapcsolni. A középiskolák reformkérdésével kapcsolatban kifejtette, hogy már felkérte a közoktatási tanácsot egy tervezet elkészítésére. A gyorsírás kötelező tanítása a középiskolákban már ősszel megkezdődik, a polgári iskolákban a szükséges 40.000 pengőnyi fedezet hiányában erre még nincs lehetőség. A miniszteri válaszokat követően a bizottság általánosságban és részleteiben a javaslatot elfogadta.⁸⁹

Az 1932/33. évi állami költségvetés általános vitájához június 22-én, a 18. ülésen Wolkenberg Alajos szólt hozzá. A Pázmány Péter Tudományegyetemre előirányzott összeget ez évben is kevesli. A többlettámogatást két szempontból is megérdemeltnek tartaná: egyrészt nem kellene a klinikai színvonalat csökkenteni a segédszemélyzet egy részének elbocsátásával, másrészt pedig 1935-ben ünnepli az egyetem fennállásának 300. évfordulóját, melyre az előkészületeket el kell kezdeni. A költségvetést azonban mindezek ellenére elfogadja.⁹⁰

⁸⁹ K. 428. 276. kötet és 842, 843. csomó június 15. 25–30. kiadás. A bizottsági jelentését lásd. Felsőházi Irományok 1931–36. 70. szám I. kötet 627–634.

⁹⁰ Felsőházi Napló 1931–1936 I. köt. 275–279.

A következő napon folytatódó vitában Báthy László és Horváth Győző fejtette ki véleményét. Báthy a pedagógusok túlterheltségéről, és alulfizettségéről beszélt. Sokallja a gyermekek nyelvtanulásának intenzitását, és a tankönyvek árát. Javasolja, hogy több árvaházat, a szegény gyerekek számára minél több nevelőintézetet nyissanak. Kéri a középiskolai tanterv reformját, és megismételve egy több évvel ezelőtti, a felsőházban elhangzott kérését, készítsen a kormány felmérést a szegény gyermekek számáról, és a róluk való gondoskodás lehetőségeiről.

A kettővel utána szólásra emelkedő Horváth Győző a felekezeti oktatásban tanítók fizetés-kiegészítésének csökkentése ellen emelt szót. Ez a rendelkezés ellehetetleníti a felekezeti oktatást, és aránytalan terhet ró a fenntartó egyházakra. Javasolja, hogy a hiányzó bevételeket az iskolaadó újra bevezetésével pótolják.⁹¹

A költségvetés részletes vitájában a vallás- és közoktatásügyi minisztérium fejezethez június 27-én, a 22. ülésen szintén Horváth Győző szólt hozzá. Óvva int, hogy az egyetemi alap – mely egyértelműen a katolikus egyház alapja – bevételeit az állami költségvetésben szerepeltessék. A válaszoló Karafiáth Jenő vallás- és közoktatásügyi miniszter kijelentette, az, hogy a költségvetésben az alap bevétele is szerepel, s ez nem jelenti azt, hogy az alapot az állam magáénak tekintené, csak a finanszírozás kiszámíthatóbb megvalósítása érdekében tették azt bele.⁹²

A felsőház Közoktatásügyi Bizottsága 1933. április 28-án Serédi Jusztinián elnökletével ülést tartott és a felekezeti iskolai tanítói járandóságok tárgyában a különböző törvényhatóságok részéről a felsőházhoz intézett feliratokat tárgyalta. A feliratokat Kolossváry Mihály előadó ismertette. Javasolta, hogy a feliratoknak az iskolai terhek arányosítását célzó részét, valamint a tanítói terményjárandóságok értékegységének a piaci árhoz alkalmazását a bizottság a legmelegebb pártolással terjessze a felsőház elé, hogy az a vallás- és közoktatásügyi minisztert ez irányban sürgős intézkedésre szólítsa fel. Glattfelder Gyula a javaslat kibővítését indítványozta oly módon, hogy a bizottság a határozati javaslatban még bővebb és részletesebb kifejtéssel mutasson rá a kérdéseknek égetően sürgős voltára, mert az elégedetlenkedő tanítóság elkeseredése napról napra fokozódik. A kérdéseknek a feliratok és az előadó javaslat alapján történő megoldása az államháztartás pénzügyi szempontjából alig jelent többletterhet, ha az arányosabban szétosztandó iskolai adózást is figyelembe vesszük. A hercegprímás fontosnak tartotta kiemelni, hogy a feliratok valóban a tanügy létfontosságú kérdéseit érintik, és sürgős rendezést kívánnak. Kéri a bizottságot, hogy Glattfelder Gyula határozati javaslatát tá-

⁹¹ Felsőházi Napló 1931–1936 I. köt. 318–326.

⁹² Felsőházi Napló 1931–1936 I. köt. 469–473. Horváth Győző felszólalásáról Serédi Jusztinián az október 19-én tartott püspöki konferencián is megemlékezett oly módon, hogy a költségvetés ez évi tárgyalásánál nem kellett senkit felkérnie, hogy a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem és vagyonának katolikus jellege mellett a szokásokhoz híven felszólaljon, mert mindjárt a tárgyalás elején megette ezt Horváth Győző. Lásd. GERGELY J., *A püspöki kar tanácskozásai 1919–1944.* 193.

mogassák a bizottsági szavazás során és a plenáris tárgyaláson egyaránt. Vissza kell ugyanis adni a sokat nélkülözött tanítóság lelki nyugalmát, hiszen az a tanítás sikeres folytatásához feltétlenül szükséges.⁹³

A felsőház Pénzügyi Bizottsága június 16-án délelőtt Popovics Sándor elnökletével ülésezett, amelyen megjelent a belügyminiszter, a földművelésügyi miniszter, Hóman Bálint választás- és közoktatásügyi miniszter, Jakab Oszkár, Mayer Károly és Petri Pál államtitkárok. Az 1933–34. évi költségvetésről szóló törvényjavaslatot⁹⁴ tárgyalták. Glattfelder Gyula az egyetemek támogatásának csökkentésével, az egyetemek megszüntetésével, vagy leépítésével szemben foglalt állást. Kiemelte, hogy a csökkentések komoly pénzügyi megtakarításokat nem eredményeznek, ám azon városok – mint például Szeged is – amelyek komoly anyagi áldozatokat hoztak egyetemeikért, súlyos igazságtalanságot szenvednének a reális ok nélkül végrehajtott leépítések miatt. A szellemi túltermelés okozta problémát nem az egyetemi dolgozók munkanélkülivé tételével kell megoldani. A művészek megélhetését az állam megrendelésekkel és vásárlással tudja könnyíteni. A felekezeti iskolák és tanítók súlyos helyzete törvényes intézkedéseket kíván. A katolikus államsegély csökkentésénél felhívta a figyelmet, hogy ne csak a pénzügyi kihatást vegyék figyelembe, hanem a felekezetek egyenlő elbánásának elvét is vizsgálják. A kormány által adott válaszok során először Keresztes-Fischer Ferenc emelte ki, hogy a csökkentések esetén a Kormánynak az egyetemes érdekeket kell szem előtt tartania. Hóman Bálint elmondta, hogy a csökkentéseket nem lineárisan, hanem egyes intézményeket kiválasztva hajtják végre. Azt, hogy mely intézmények kerültek kiválasztásra, egyetemes kultúrpolitikai szempontok határozták meg. Glattfelder Gyulának a művésznyomor enyhítését célzó javaslatát megfontolja. Az egyetemek kapcsán kiemelte, hogy nem leépítésről, hanem a jelen kulturális igényeinek megfelelő gazdasági keretek közötti átszervezésről van szó. Végül a bizottság a törvényjavaslatot elfogadta.⁹⁵

Az 1933/34. évi állami költségvetési törvényjavaslat általános vitájának első napján, 1933. június 21-én,⁹⁶ Wolkenberg Alajos elismeréssel szólt a kultusztárca költségvetéséről, ugyanakkor kevesellte a kormány támogatását a Pázmány Péter Tudományegyetem jubileumára, példaként számos nyugati egyetem jubileumát mutatta be. A költségvetést mindezek ellenére elfogadja.⁹⁷

⁹³ K. 428. 297. kötet és 845. csomó április 28. 21. kiadás. A bizottsági jelentést és a tárgyalt feliratokat lásd. Felsőházi Irományok 1931–36. 159. szám IV. kötet 494–495. A jelentés két aláírója Serédi Jusztinián, a közoktatásügyi bizottság elnöke és Kolossváry Mihály, a közoktatásügyi bizottság helyettes jegyzője.

⁹⁴ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1931–36. 166. szám IV. kötet 509.570.

⁹⁵ K. 428. 301. kötet és 845. csomó június. 16. 18. kiadás és 23. kiadás. A bizottság jelentését lásd. Felsőházi Irományok 168. szám IV. kötet 584–590.

⁹⁶ Az ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL K. 428. 301. kötet június 17. 11. kiadás.

⁹⁷ Felsőházi Napló 1931–1936 II. köt. 244–261. PÜSKI L., *A magyar felsőház története 1927–1945.*, 69. Nincs tehát igaza Márkus Lászlónak, amikor azzal vádolja a katolikus főpapokat, hogy együttműködtek Gömbös Gyula miniszterelnökkel a szélsőjobb politizálás megerősítésében. MÁRKUS L., *A Horthy-rendszer uralkodó elitjének jellegéről*, in. Történelmi Szemle, 1965., 452–453.

A június 23-án tartott 41. ülés délutánján, szintén még a költségvetés általános vitájában Kolossváry Mihály a középiskolai reform érdekében szól, kérve, hogy azt a többi iskolatípusnál is kövesse reform. Örömet fejezte ki a kultuszminiszter azon törekvése felett, hogy a tankönyvek olcsóbbak lehessenek. Az egyházi közoktatással kapcsolatban kifejtette, nem lenne szabad az osztályokat a takarékoság jegyében összevonni, mert az az oktatás minőségének rovására megy. Fejleszteni kellene az iskolai higiéniét is. Úgy véli, hogy arányosítani kellene az iskolai adó terheit. A költségvetést részletes vitára alkalmasnak látja.

Az egyházi felszólalók közül ezen a napon utolsónak Igaz Béla kapott szót. A vidéki tudományegyetemek érdekében emelt szót azokkal szemben, akik azt a véleményt képviselték, hogy sok az országnak a négy egyetem. Kéri a kultuszminisztert, ne fagyassza be a vidéki egyetemek támogatását. Mint minden évben, most is külön szót emelt a pécsi egyetem támogatása érdekében.⁹⁸

Az 1934. február 15-i 51. ülésen⁹⁹ került sor Kolossváry Mihály felszólalására az iparfejlesztésről szóló 1931. évi XXI. tc. 34.§-a alapján az állami üzemek tárgyában a magyar királyi kereskedelemügyi miniszter jelentésének tárgyalásában.¹⁰⁰ Elismerését fejezte ki a miniszter ezirányú tevékenységét illetően, különösen azért, mert az elmúlt időszakban kiemelten szem előtt tartotta a kisipari vállalkozások fejlesztését és támogatását. Örül, hogy a Népjóléti Minisztériumtól átvett hadiárva intézeteket megfelelően üzemeltetik, s ennek köszönhetően a hadiárva tanműhelyek kiemelkedő színvonalon működnek. Kéri, hogy az iparos társadalom is hozzon áldozatot ezekért a műhelyekért. Felhívta a figyelmet, hogy az iskolai oktatásban részt vevő hadiárvaik számának csökkenése esetén is tovább kell üzemeltetni ezeket a műhelyeket. A jelentést elfogadja.¹⁰¹

A Közoktatásügyi Bizottság április 25-ei ülésén¹⁰² Serédi Jusztinián elnökölt, a kormányt pedig Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter képviselte. Az Országos Irodalmi és Művészeti Tanácsról szóló törvényjavaslatot¹⁰³ Petrovics Elek ismertette. A vitában Glattfelder Gyula is szólásra emelkedett, és beszédében kiemelte, hogy a javaslat benyújtása azért is időszerű, mert az elmúlt időben szerteágazóvá, sokszínűvé váltak a művészeti irányok és irányzatok, s ezek képviselői mind helyet követelnek maguknak a Képzőművészeti Tanácsban. Ennek az ötletszerű képviseletnek véget kell vetni, ezért kéri a jelenlévő minisztert, hogy a Tanács tagjainak összeállításánál fordítson figyelmet, hogy a hagyományos művészeti irányok megfelelően legyenek képviselve. Kíváncsúnak

⁹⁸ Felsőházi Napló 1931–1936 II. köt. 313–335. Az 1933/34. évi állami költségvetés 1933. évi IX. tc.-ként lett kihirdetve.

⁹⁹ Az ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL K 428. 316. kötet és 847. csomó február 10. 13. kiadás.

¹⁰⁰ A miniszteri jelentést lásd. Felsőházi Irományok 1931–36. 211. szám V. kötet 114–150.

¹⁰¹ Felsőházi Napló 1931–1936 III. 75–93.

¹⁰² Az ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL K 428. 321. kötet és 847. csomó április 20. 17. kiadás.

¹⁰³ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 231. szám V. kötet 288–292.

tartja, hogy a művészetet jobban támogassa az állam anyagilag, mert a nélkül a magyar képzőművészet elsorvadásra lenne ítélve. A felszólalásokra reagálva Hóman Bálint többek között kifejtette, hogy az eddig működő Képzőművészeti Tanács pontosan a tagoknak képviseleti elv alapján történő megválasztása miatt életképtelennek bizonyult. Jelen javaslat a létszámot 160-ról 45 főre csökkenti, és a miniszter hívja meg a tagokat. A bizottság a javaslatot elfogadta.¹⁰⁴

A délutáni ülésen a középiskoláról szóló törvényjavaslatot.¹⁰⁵ Sebes Ferenc előadó ismertette. Ismertetésében a javaslat indokául azt jelölte meg, hogy az elmúlt tíz év rendeleteit törvényesíteni kellett, illetve le kellett vonni az eltelt időszak tanulságait, és megalkotni az azoknak megfelelő új szabályozást. A javaslatban szereplő új iskolatípus modern színezetű latin iskola, amely nagy alkalmazkodási képességet rejt magában. Kelemen Krizosztom örömmel üdvözölte a törvényjavaslatot, amelyet a közvélemény már valósággal követelt. Helyesli, hogy a javaslat az oktatásban és nevelésben fontos szerepet szán a nemzeti nevelésnek. Egy ilyen kis nemzetnél ez a szempont létszükséglet. A gyakorlatiasságra nevelés tekintetében sokat vár a cserkészettől. Aggódik azonban, hogy a 40 perces tanórák rövidnek fognak bizonyulni. Hasonlóan aggódik a kiválasztásban megnyilvánuló szelekciós lehetőség miatt is, hiszen az egyetemeknek maguknak is lehetőségük van a kiválasztás gyakorlására. A középiskolákban nem állapítható meg egyértelműen, hogy az egyetemen ki állja meg majd jobban a helyét, az esetleg gyengébb tanuló, vagy a kifáradt, tiszta jeles rendű. A vita végén Hóman Bálint válaszolt az elhangzottakra. Többek között elmondta, hogy fokozatosan csökken a különbség a reál és humán iskolák tananyaga között. Az egyházi iskolákkal kapcsolatban kiemelte, hogy minden iskolafenn tartó egyházzal konzultált a javaslat készítésekor, és véleményüket figyelembe is vette. Reméli, hogy a javaslat a középiskolák ügyét hosszabb időre rendezi. A rövidebb órák tekintetében elmondta, csupán felhatalmazást kér, hogy az esetleg rövidebb órákat rendelhessen el, ez még csak egy-két iskolában működik, ott is csak kísérleti stádiumban, de megoldhatónak látszik, ha a tanítás közepén egy hosszabb szünetet tartanának, és a kieső időt délután egy-két rövidebb foglalkozás beiktatásával pótolnák. A legkritikusabb kérdésnek maga is a szelekciót tartja. Kiemelte, hogy a szelekció nem külön bizottság előtt történik, hanem az érettségi vizsgabizottság előtt, amelyek tagjai a kiküldött elnökön és a kormányképviselőn túl az iskola tanáraiból kerülnek ki, akik ismerik a tanulót. A gyermekek egyéniségének figyelembe vétele a szelekciókor nem korlátozó eszköz, hanem lehetőség, hogy egy-két gyengébb teljesítményű, de buzgó, tisztességes gyerek is továbbtanulhasson. A fizikum kérdésében is a tanárok ismerik legjobban a tanulókat. A

¹⁰⁴ A bizottsági jelentést lásd. Felsőházi Irományok 245. szám V. kötet 499–501. A jelentés egyik aláírója Serédi Jusztinián, a bizottság elnöke.

¹⁰⁵ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1931–36. 244. szám V. kötet 480–498. A törvényjavaslat tárgyalását úgy kezdték meg, hogy arról a püspöki kar március 20-án tartott ülésén Hanauer Á. István előterjesztését követően egységes álláspontot alakítottak ki. Lásd. GERGELY J. *A püspöki kar tanácskozásai 1919–1944.* 212.

szelekció tehát nem a továbbtanulástól való eltiltást célozza, hanem azt, hogy mindenkit a számára legmegfelelőbb pályára irányítsanak. A kiválóság főiskola nélkül is utat tud törni magának. Természetesen, tökéletesen nem lehet megoldani ezt a kérdést, de kísérletet kell tenni rá. Ezután a bizottság a törvényjavaslatot általánosságban és részleteiben is elfogadta.¹⁰⁶

Az 58. ülésen, május 3-án tárgyalta a felsőház a középiskoláról szóló törvényjavaslatot. A Közoktatási Bizottság előadójaként Sebes Ferenc kapott elsőként szót. Felszólalásában ismertette az eddigi középiskolai törvények (1883. évi XXX. tc., 1924. évi XI. tc. és 1926. évi XXIV. tc.) által hozott újításokat, és a különféle iskolatípusokat. A ház előtt fekvő javaslatot indokoltnak tartja, mert számos, már meghaladott dolgot újraszabályoz. Dicséri az 1.§-ban a középiskolára adott, Pauler Ákos által megfogalmazott definíciót. Örül, hogy a javaslat a testnevelést a középiskolai oktatás egyik fő tantárgyának tekinti. A koncepció értelmében a középiskola elsődleges célja a valláserkölcsei nevelés és az általános műveltség megadása. Egyetért azzal, hogy ezen túl minden középiskolában kötelező tantárgy lesz a latin. Fontos, hogy az oktatásban a gyakorlatiasság is hangsúlyt kapjon, melybe beletartozik a nemzetismeret is. A javaslat, a diákok túlterhelésével vádolókkal szemben azt mondja, hogy a középiskola csak az olyan fiatalok számára jelenthet túlterhelést, akiknek nincs meg a hozzávaló képességük, ezért azok ne is járjanak oda. Támogatja a tanulmányi eredmény, mint továbblépési feltétel kiterjesztését. Meggyőződése, hogy a javaslat megbecsülést hoz a tanároknak is. A javaslatot igen gondosnak és jónak látja, ezért elfogadásra ajánlja.

A Sebes Ferenc után szólásra emelkedő Serédi Jusztinián szintén egyetértett a javaslattal, ám elvi szinten felhívja Hóman Bálint miniszter figyelmét, hogy az egyházi iskolák autonómiát élveznek. Kéri, hogy a törvény végrehajtási utasításának megfogalmazásakor konzultáljon a minisztérium a püspöki karral, hogy megfelelő módon benne legyen a katolikus egyház iskola-alapítási és fenntartási joga, és az iskolai szünetek a püspöki karral egyetértésben legyenek szabályozva. Kéri, hogy a budapesti érseki és a gyulai gimnáziumot egyházi gimnáziumnak tekintsék. A katolikus tanulmányi alap által fenntartott oktatási intézményekben minden jog a katolikus egyháznak kell, hogy megilletse. Bejelentette, hogy a püspöki kar március 20–21-i ülése állást foglalt, az újonnan létrehozott középiskolai főhatóságnak lesz ezentúl a feladata minden oktatási ügy intézése. A törvényjavaslattal egyetért és azt elfogadja.

Kelemen Krizosztom is hozzászolt a javaslat vitájához. Kiemelte, hogy a javaslat a középiskolát úgy tekinti nevelési és szociális feladatú intézménynek, hogy a megszaporodott tantárgyak nem okoznak túlterhelést, ami erkölcstelenségre, nemtanulásra buzdíthatja a diákokat. A javaslat számos gyakorlati hasznú tantárgyat vezet be, mint például az élő nyelvek tanulását. A tanárok elé állított magas követelmények – megítélése szerint

¹⁰⁶ K 428. 321. kötet és 847. csomó április 25. 21, 29, 32, 33, 35, 36, 37. kiadás. A bizottság jelentését lásd. Felsőházi Irományok 1931–36. 248. szám V. kötet 508–509. A jelentés két aláírója Serédi Jusztinián, a bizottság elnöke, és Sebes Ferenc a bizottság előadója volt.

– javítani fogják az oktatás színvonalát, és fokozni fogják az oktatásban a nemzeti szellemet. Bölcs döntésnek tartja, hogy az egész középiskolai oktatási rendszer a valláserkölcsi oktatásra van felépítve. Javasolja a jelenlévő miniszternek, hogy hozzon létre Köznevelési Tanácsot, amely a pedagógusok továbbképzését is biztosíthatná, és fordítson figyelmet a szegény tehetségek iskoláztatására.

Az utána felszólaló Kolossváry Mihály is egyetértését fejezte ki a törvényjavaslattal kapcsolatban, de ugyanilyen fontosnak tartotta a végrehajtási utasítás megfelelő színvonalát is. Az oktatás színvonalának eddigi csökkentését – melyet álláspontja szerint a házasság liberalizálása és a vasárnap meg nem szentelése okozott – a javaslat azzal, hogy a valláserkölcsi nevelést helyezi előtérbe, a változás magját vetheti el. Ahhoz, hogy tényleges változás következzen be, az egész ellaicizálódott társadalomnak kellene megváltoznia. Bírálja, hogy a felsőoktatásba való bejutás követelményeit a mindenkori kultuszminiszter az államfő jóváhagyásával bármikor módosíthatja. Fájjalja, hogy a középosztály gyermekei kis számban kerülnek be az egyetemekre. Kéri, hogy a továbbtanulási rendelkezést ne vezessék be 1934-ben, csak egy évvel később, ám mint kiderül, az eredeti elképzelés is így szól. Kéri, hogy vegyék ki a javaslatból a magán-személyek iskolafenntartási jogát, mert ellenőrizhetetlenek a magániskolák. A javaslatot elfogadja.

Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter a vitát lezáró válaszában külön is kitért a Kelemen Krizosztom és Kolossváry Mihály által felvetettekre. Úgy véli, hogy nem szükséges létrehozni a Köznevelési Tanácsot, a javaslat értelmében ugyanis a főpát által szükségesnek tartott többlet-jogokat a Közoktatási Tanács kapja meg. A magániskolákkal kapcsolatban elmondta, hogy az új koncepció értelmében minden iskola nyilvános lesz, így a továbbiakban nem igazán lesz értelme magániskolát fenntartani.¹⁰⁷

A felsőház Pénzügyi Bizottsága Popovics Sándor elnök gyengélkedése miatt Juhász Andor elnökletével, Imrédy Béla pénzügyminiszter és Jakab Oszkár államtitkár részvétele mellett 1934. június 6-án tárgyalta¹⁰⁸ az 1934–35. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslatot.¹⁰⁹ Először Egry Aurél előadó ismertette az előterjesztést. A vita során Kolossváry Mihály a bizottság általános helyeslése mellett sürgette a felekezeti iskolák tanítói fizetésének rendezését. Fontosnak tartotta az iparostanonc iskolai oktatás fejlesztését, beleértve a tanműhelyek és iparostanonc-otthonok számának növelését. A költségvetést egyébként elfogadta. További felszólalókat követően Imrédy Béla reagált az elhangzottakra. Kolossváry Mihály felszólalásával kapcsolatban elmondta, a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértésben olyan megoldást keres, hogy a felekezeti iskolák tanítóinak szeptember 1-jétől minden készpénz járandóságát kifizessék, amennyiben az illetékes egyházi hatóságok is egyetértenek a megoldás konkrét megvalósításának

¹⁰⁷ Felsőházi Napló 1931–1936 III. 219–246. A törvényjavaslat 1934. évi XI. tc.-ként került kihirdetésre.

¹⁰⁸ Az ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL K 428. 323. kötet május 30. 33. kiadás.

¹⁰⁹ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1931–36. 251. szám V. kötet 512–567.

lépéseivel. Miután a miniszter majd minden kérdésre megadta a választ, a bizottság a javaslatot általánosságban és részleteiben elfogadta.¹¹⁰

Az 1934/35. évi állami költségvetés általános vitájában 1934. június 15-én, Glattfelder Gyula csanádi püspök is szót kért. Nagyívű beszédében a püspöki kar álláspontját is tolmácsolta. Mint minden évben, most is felemelte szavát, hogy a Pázmány Péter Tudományegyetem alapját az állami költségvetésben szerepeltessék. Segítséget kért a katolikus vallási- és tanulmányi alap válságának megoldásához, amelyet a kultuskormányzat legnagyobb jóindulata ellenére sem tudott eddig megoldani. Kéri a kormány segítségét, mert az alap válságát a földbirtokreform idézte elő, amikor az alap vagyonának nagy részét elvesztette. Felidézi, hogy néhány évvel ezelőtt, amikor nem is volt ekkora probléma, Tisza István miniszterelnök 300 000 korona segélyt adott az éves költségvetésben. A gazdasági válság miatt veszélybe került az egyházi iskolák tanítóinak bérezése is. Ezért a kormányzatnak hosszú távon arányosítania kellene az iskolai terheket. Mivel egyre nő a szegénység, a kormánynak meg kell találnia a megfelelő karitatív fórumot, ahol segíyezni tudja a rászorulókat. Ugyan nem talál a felvetett kérdéseire elégséges választ a költségvetésben, de azt mégis támogatja.¹¹¹

Gömbös Gyula miniszterelnök június 20-án, a 64. ülésen válaszolt az elhangzottakra. Glattfelder püspöknek megígérte, hogy az alapok ügyét még ősziig megvizsgálhatja.¹¹²

Az 1935–1940-es ciklus vitái

A felsőház Közoktatásügyi Bizottsága 1935. május 14-én, kedden délelőtt Serédi Jusztinián elnökletével ülésezett,¹¹³ amelyen megjelent Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter is. A bizottság először a Budapesti Királyi Pázmány Péter Tudományegyetem alapításának háromszázadik évfordulójáról szóló törvényjavaslatot¹¹⁴ tárgyalta, amelyet Nékám Lajos előadó ismertetett. Az általános vitában Berzeviczy Albert fejtette ki véleményét, amelyre Hóman Bálint miniszter válaszolt. A miniszteri választ követően Serédi Jusztinián, mint Pázmány Péter jogutóda köszönetét fejezte ki a miniszternek, és mindazoknak, akik a törvényjavaslatot előkészítették, és az országgyűlés elé terjesztették. Kiemelte, hogy az egész nemzet büszke a Pázmány Péter alapította egyetemre, és most az egész ország együtt ünnepel az alapítás 300. évfordulóján. A törvényjavaslatot mind általánosságban, mind részleteiben örömmel fogadja el. Serédi felszólalása után a bizottság a javaslatot általánosságban elfogadta. A részletes vita Glattfelder Gyula felszólalásával

¹¹⁰ K 428. 324. kötet és 848. csomó június 6. 13, 14, 17, 19. kiadás. A bizottsági jelentést lásd. Felsőházi Irományok 1931–36. 255. szám V. kötet 575–581.

¹¹¹ Felsőházi Napló 1931–1936 III. 324–328.

¹¹² Felsőházi Napló 1931–1936 III. 383–392. Az 1934/35. évi állami költségvetés 1934. évi XIV. tc.-ként került kihirdetésre.

¹¹³ Az ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL K 428. 346. kötet és 851. csomó május 10. 17. kiadás.

¹¹⁴ A törvényjavaslatot lásd. Felsőházi Irományok 1935–40. 6. szám I. kötet 29–34.

kezdődött. Szerette volna, ha az egyetem jubileuma alkalmából olyan kézzelfogható támogatást kapott volna az egyetem, amelyből a jubileumot megörökíteni tervezett kulturális és diákjóléti intézményeket megalapíthatták volna. Ha azonban pillanatnyilag az állam pénzügyi helyzete nem teszi lehetővé ilyen támogatás nyújtását, megelégszik a pusztá ígérettel is, hogy ha majd jobb anyagi helyzetben lesz az ország, a nemzet az egyetemmel szemben érzett tartozását ilyen formában is ki fogja elégíteni. Elmondta, hogy a tervezett diákjóléti intézmények olyan egyetemi kollégiumok volnának, amelyek megfelelve Pázmány szellemiségének alapítványi jelleggel működő, vallásilag elkötelezett intézmények lennének. Mivel a vallásilag közömbös kollégiumok nem férnek bele Pázmány elgondolásába, óvást kellene intézni az ilyen intézmények létesítésének terve ellen. Véleménye szerint az egyetem minden barátja osztja ezt a gondolatot. Glattfelder után nem sokkal Hóman Bálint kapta meg a szót, ami után a bizottság a törvényjavaslatot részleteiben is elfogadta.¹¹⁵ Ezután áttértek a közoktatási igazgatásról szóló törvényjavaslat¹¹⁶ vitájára, melyet Sebes Ferenc előadó ismertetett. Előadásában elmondta, a közoktatásügyi igazgatás új szervezetének egyik jellemző tulajdonsága a szakszerűség. A törvényjavaslat az első részlete annak az átszervező munkának, amely az egész állami igazgatás átszervezését célozza, és amelynek célja az egyszerűsítés és a takarékoság. Jelentős rendelkezése a törvényjavaslatnak, hogy az egyházi hatóság alatt álló középiskoláknak megadott kedvezményeket az összes egyházi hatóság alatt álló iskolákra kiterjeszti, de, ezekre az iskolákra egyúttal kimondja az állam felügyeleti jogát is. Ezáltal a különböző egyházak hatósága alatt álló iskolákkal szemben az állam részéről az osztó igazságosság és az egyenlő elbánás elve fog érvényesülni. A javaslat az állami igazgatás fontos alapelveinek, úgymint az egységesség, szakszerűség és egyszerűség érvényesülését biztosítja, így a közoktatásügyi igazgatás korszerű újjászervezése a javaslatból egyenesen következik. A javaslat a közoktatásügyi igazgatást tökéletesebbé teszi, belső értékeinél és előre látható kihatásainál fogva a magyar törvényhozás nagy alkotásai közé lesz sorolható. Kolossváry Mihály szerint a javaslat az utóbbi évtizedek legkitűnőbb törvényjavaslatai közé tartozik. Örömdetes eseménynek tartja, hogy az eddig, a kereskedelmi miniszter alá tartozó szakiskolák mostantól kizárólag a kultuszminiszter hatásköre alá fognak tartozni. Felszólalásában részletesen foglalkozott a fegyelmi eljárásról szóló fejezettel. Az 1907. évi XXVII. tc. idevonatkozó rendelkezéseit, illetve azok további fenntartását nem tartja szerencsésnek. A miniszter figyelmébe ajánlotta a gyógypedagógiai intézeteket, és a tanulmányi felügyelet egysége érdekében kívánatosnak tartja egy tanulmányi felügyelőre bízni a siketnéma intézetek tanulmányi felügyeletét az egész országban úgy, mint ahogy eddig is volt. Felszólalásában foglalkozott az iparos iskolákkal is. Sürgette a főállású oktatók képzését, és a műhelyi demonstrációs oktatásnak az egész iparos képzésre való kiterjesz-

¹¹⁵ A bizottság jelentését – amelynek egyik aláírója Serédi Jusztinián bizottsági elnök volt – lásd. Felsőházi Irományok 8. szám I. kötet 58–61.

¹¹⁶ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1935–40. 7. szám I. kötet 35–57.

tését. A javaslatot elfogadja. Végül Hóman Bálint miniszter kapta meg a szót. A miniszter örömmel állapította meg, hogy a bizottság egyhangúlag helyesli a törvényjavaslatot, amely valóban közszükségletet kíván kielégíteni. A tanügyi igazgatás decentralizációja már évek óta tervezés alatt áll. Az új főigazgatóságok munkája nem kis mértékben az élükre kinevezett főigazgatók személyétől fog függeni. Szükségesnek tartja, hogy a tankerületi tanácsokba ne csak a szűkebb értelemben vett pedagógusok kapjanak kinevezést, hanem a gyermeknevelés kérdésével ugyan nem foglalkozó, ám az iránt érdeklődő személyek is. A miniszter elmondta, hogy törekedni fog a szakirányú tanonciskolák számának növelésére, és hogy a tanonciskolákban az oktatást megfelelő képzettségű személyek lássák el. A miniszteri felszólalást követően a bizottság a törvényjavaslatot általánosságban és részleteiben elfogadta.¹¹⁷

A május 22-én tartott 5. felsőházi ülésen¹¹⁸ a közoktatásügyi igazgatásról szóló törvényjavaslatról szóló bizottsági jelentés vitájában a Közoktatásügyi Bizottság előadójaként Sebes Ferenc tárta a javaslatot a plénium elé. Előadásában kifejtette, hogy a javaslattal szemben nem merült fel számottevő ellenvélemény. A javaslatot három vezérgondolat köré csoportosította, úgymint az egységesítés, a szakszerűség és az egyszerűsítés. A javaslat egységesíti a nevelést, mely alapján egy új nevelési eszmény alakulhat ki. Ezt szolgálja a tankerületi főigazgatóságok feladatkörének átszervezése, mely értelmében a főigazgató feladatává válik az iskolatípusonkénti egységes oktatási színvonal ellenőrzése. Ehhez a feladathoz igazítják a főigazgatóságok munkatársainak feladatát és képesítési feltételét is. A szakmai felkészültséget a tanulmányi felügyelet és az Országos Közoktatási Tanács mellett tankerületi szinten is létrehozandó közoktatási tanácsok fogják ellenőrizni. Az előadó nem félt attól, hogy a tankerületi főigazgatóságok az egyházi iskolákat is ellenőrizhetik.

Néhány felszólalással később Bedy Vince is kifejtette álláspontját a javaslattal kapcsolatban. Szakmailag elfogadhatatlannak tartotta, hogy Győr városa ezentúl nem lesz tankerületi főigazgatói székhely, ám a javaslat többi részét általában véve jónak tartja, ezért elfogadja.¹¹⁹

Az 1935/36. évi állami költségvetés¹²⁰ felsőházi vitájában június 21-én, a 9. ülésen Rott Nándor kért szót. Mint minden évben, most is tiltakozik az ellen, hogy a Pázmány Péter Tudományegyetem költségvetését, jóllehet az katolikus alaptól működik, 1870 óta minden évben szerepelteti a kormány az állami költségvetésben, ami akár államosítást is

¹¹⁷ K 428. 346. kötet és 851. csomó május 14. 23, 24, 25. kiadás. A bizottsági jelentést, amelyet Serédi Jusztinián elnök és Sebes Ferenc előadó irt alá lásd. Felsőházi Irományok 1935–40. 9. szám I. kötet 62–63.

¹¹⁸ Az ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL. K 428. 346. kötet és 851. csomó május 15. 20. kiadás.

¹¹⁹ Felsőházi Napló 1935–1940 I. köt. 33–42. Az ülés egyik naplóhitelesítője Baán Jenő volt. Felsőházi Napló 1935–40. I. kötet 42.

¹²⁰ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1935–40. 14. szám I. kötet 72–129.

kifejezhetne. Amennyiben tehát az egyetem bármiféle okból államosításra kerülne, úgy mind a vallás alap, mind pedig a tanulmányi alap, melyek az egyetem működését nagyban biztosítják, annak ellenére megmaradna katolikusnak. Amikor pedig nincs aki gyakorolja a főkegyúri jogokat (jelenleg pedig nincs), a kultuszminiszternek, mint a főkegyúri jog örékének fokozottabban kellene erre ügyelnie.¹²¹

A Közigazgatási Bizottság június 26-án délután¹²² Némethy Károly elnökletével tárgyalta meg a mozgófényképek előadásában a magyar nyelv érvényesülésének biztosításáról szóló törvényjavaslatot¹²³. A bizottsági ülésen Kozma Miklós belügyminiszter képviselte a Kormányt. Az ülés elején az elnök meleg szavakkal üdvözölte a minisztert abból az alkalomból, hogy első alkalommal, és első javaslatának tárgyalásán részt vesz a bizottság ülésén. A miniszter köszönete után Bezerédj István előadó ismertette a javaslatot. Baán Jenő örömmel üdvözölte a javaslatot. Kíváncsún tartja, hogy ne csak magyarul, hanem magyarosan történjék a filmek szövegének fordítása. A budapesti zsargont az énekekre és beszédekre ne alkalmazzák, és az ilyenféle szellemességeket ne vigyék ki a falvakba. Különös gondot fordítsanak arra, hogy erkölcsi tekintetben csak szép, jó és nemes kerüljön a vászra. Simontsits Elemérnek Baán Jenővel egyetértő felszólalását követően Kozma Miklós kapott szót. A miniszter kiemelte, hogy a filmgyártás a magántőke feladata, az állam csak támogathatja a magántőkét azzal, hogy felszerelt műtermeket biztosít. Az előadásra szánt filmeket a jogszabályban meghatározottak alapján cenzúrázzák, és ügyelnek arra, hogy csak megfelelő filmek kerüljenek előadásra. Véleménye szerint a javaslatot a mozgóképzemek örömmel fogadják, mert a magyar nyelvű hangos filmekkel megnövekszik látogatottságuk. Csak a filmkölszönzők egy része nem örül a javaslatnak, mert többletkiadást jelent a fordítás. Örömteli, hogy a magyar filmek nem csak belföldön, hanem külföldön is népszerűek. Ezek szaporításához a gazdasági lehetőségek figyelembe vételével kíván nyúlni. Elsőrendű feladata a magyar filmgyártás fejlesztése. A nehéz gazdasági helyzetben az utószinkront lehet elsődlegesen alkalmazni. Először a filmek 15%-át fogják magyar nyelven előadni. E során különös gondot fordít majd, hogy a filmcenzúra külön figyeljen a magyar nyelv szépségének érvényesülésére. Véleménye szerint az oktató filmeknek a szakoktatás terén nagy jövőjük lesz. Az ide vonatkozó nemzetközi egyezmény is segíti a szakoktató filmek érvényesülését. A belügyminiszter felszólalását követően a bizottság a javaslatot általánosságban és részleteiben elfogadta.¹²⁴

¹²¹ Felsőházi Napló 1935–1940 I. 123–125. A költségvetés vitájában soha nem látott élességgel utasították el a felsőházi tagok a szélsőjobb politizálást, és a fajelméletet. Mikes János ezidőtájt kérte Serédit, hogy a Püspöki Kar körlevélben ítélje el a történelmi igazságtalanságokat, ám Serédi elzárkózott a Püspöki Kar nyílt politizálásától. GERGELY J., *A keresztényszocializmus Magyarországon 1924–1944.*, 107. és PÜSKI L., *A magyar felsőház története 1927–1945.*, 80.

¹²² Az ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL K 428. 349. kötet és 851. csomó június 22. 16. kiadás.

¹²³ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1935–40. 31. szám I. kötet 202–203.

¹²⁴ K 428. 349. kötet és 851. csomó június 26. 39, 40. kiadás. A bizottsági jelentést lásd. Felsőházi Irományok 1935–40. 44. szám I. kötet 319.

A Közigazgatási, Közgazdasági és Közlekedésügyi, Népjóléti és Munkaügyi valamint Köznevelési Bizottságok március 19-én, csütörtökön 10 órakor Balogh Jenő elnökletével együttes ülést tartottak,¹²⁵ amelyen az ipari közigazgatás egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló törvényjavaslatot¹²⁶ tárgyalták. A kormány képviselőjében Bornemissza Géza iparügyi miniszter és Petneházy Antal iparügyi államtitkár vett részt az ülésen. Az előadó Varsányi Emil volt. Az előadó ismertetését követően megkezdett vitában Kolossváry Mihály is felszólalt. Ismertette a kőművesipar szomorú helyzetét, és részletesen foglalkozott a kézműipar hanyatlásának okaival. Párhuzamot vont a régi céhrendszer elégedett iparossága és a szabad ipar elégedetlen, nyomorgó iparossága között. Véleménye szerint ennek ellenére a fogyasztóközönség lelkében még ma is él a bizalom a kisipari termékek iránt. Helyesli a törvényjavaslat azon részeit, amelyek a kisiparosság szaktudásának növelését célozzák. Kíváncsún tartja, hogy a szaktudás növelése céljából legalább a nagyobb városokban demonstrációs műhelyeket állítsanak fel. Ugyanakkor elismerően szólt a javaslatnak a tanonciskolai oktatásról rendelkező szakaszairól. Fontosnak tartaná, ha a tanoncok felszabadulását a tanonciskola sikeres elvégzéséhez kötnék. Üdvözlö a javaslatnak azon intézkedéseit, amelyek a segédvizsga és mestervizsga megszigorításáról szólnak. A javaslatot elfogadja. Kolossváry Mihályt követő Wekerle Sándor felszólalása után a miniszter válaszolt az egyes felszólalásokra. Hangsúlyozta, hogy a javaslat kimondottan iparpolitikai célokat szolgál és a kézművesipar helyzetén kíván javítani a szükséges közigazgatási feltételek megteremtésével. A javaslat általában az 1922. évi ipartörvény által megkezdett úton halad tovább. A mestervizsga kötelezővé tételével emeli az iparosság szakképzettségét, valamint segíti az iparosok gazdasági boldogulását. A gyáripar bizonyos munkaterületeket elvesz ugyan a kisipartól, ám azért a kisipar életképes marad, mert vannak olyan kimondottan kisipari munkaterületek, amelyeket a gyáripar nem fog elhódítani. A modern gyáripari fejlődés új munkalehetőségeket ad majd a kisipar számára is. A törvényjavaslat emeli a kisiparosok öntudatát, elősegíti a pálya megbecsülését, megadja szervezkedési lehetőségüket, és megteremti az ipartestületek zavartalan működésének anyagi feltételeit is. A miniszteri választ követően a bizottság a javaslatot általánosságban elfogadta, majd a részletes vitát követően részleteiben is elfogadta.¹²⁷

Az 1936/37. évi állami költségvetés vitájának már az első napján, az 1936. június 19-én tartott 28. ülésen¹²⁸ felszólalt Kolossváry Mihály és Glattfelder Gyula. Kolossváry Mihály egyetért a magyar kultúra külföldi megismertetésére irányuló kormánytörekvésekkel. Örül, hogy a kormány ki kívánja terjeszteni a népoktatást a 7.–8. osztályig, ám úgy látja, hogy ennek most nincsenek meg a pénzügyi alapjai. Felhívja a figyelmet, hogy az iskolások

¹²⁵ Az aznapi bizottsági ülések meghívóit és napirendjeit lásd. MOL K 428. 365. kötet és 854. csomó március 13. 27. kiadás.

¹²⁶ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1935–40. 91. szám II. kötet 515–540.

¹²⁷ A bizottság jelentését lásd. Felsőházi Irományok 1935–40. 96. szám II. kötet 567–568.

¹²⁸ Az ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL K 428. 371. kötet és 855. csomó június 15. 29. kiadás.

30%-a tbc-s, és a tanítók pályaelhagyásának az oka az, hogy sokan diplomával sem tudnak elhelyezkedni és így a tanítói pályát választják. A megoldást erre nem abban látja, hogy kiterjesztik a kötelező népoktatást, hanem párhuzamosítani kell az alsóbb osztályokat. Kéri, hogy minél több szemléltető eszközt használjanak az iskolákban, mint például a filmet. Szükségesnek tartja ellenőrizni, hogy milyen filmek kerülnek a mozikba, mert amilyen hasznos tud lenni, épp olyan romboló hatása is lehet egy-egy filmnek. Nemzeti kultúránk ápolásának egyik fontos elemévé kell válnia a hazai filmművészetnek.

Kolossváry Mihály felszólalását követően Glattfelder Gyula kapta meg a szót. Hiányolja a kultuszminisztert az ülésről, mert ő is a kultusztárca költségvetésével kíván foglalkozni. Helyesli, hogy az óvodák higiéniját javítani fogják, mert hiszen a szülők a jó modor elsajátítása miatt is küldik az óvodákba gyermekeiket. Figyelmeztet azonban, hogy az óvodák nagy részét az egyházak tartják fenn, és félő, hogy ez súrlódásokat eredményezhet az egyházak és a kultuszkormányzat között. Kéri, hogy csökkentsék a tanítók terheit, akár gyermekeik támogatott tanításával, vagy ingyenes kollégiumi elhelyezésével. Ez segítene megtartani a tanárokat lojalitásukban, és a tanárokon keresztül a nép nagy részét. Javasolja, hogy csökkentsék a minimumra az iskolaépítési hitel kamatát, mert ez segíti további iskolák építését. Örömet fejez ki, hogy a szakiskolák a kultuszminisztérium hatáskörébe kerülnek. Kéri, hogy a felsőbb szakiskolákban nagy gondot fordítsanak a hittanoktatásra. Kéri a pénzügyminisztert, hogy különítsen el pénzt hitoktatói állások létesítésére. Örömmel jegyzi meg, hogy a Pázmány Péter Tudományegyetem költségvetése immáron nem először nem szerepel az állami költségvetésben. A püspöki kar nevében kéri, hogy ügyeljen a kormányzat az egyetemek megfelelő tanári karának kialakítására, mert a jövőendő vezető réteg tanul most az egyetemeken és a főiskolákon. Befejezésül szóvá teszi, hogy az államsegélyt illetően a katolikus egyház hátrányt szenved. Az elmúlt években a katolikus egyház által kapott évi 800.000 pengős segély ugyanis most le lett szállítva, és paritásos alapon lett a teljes összeg az egyházak között szétosztva. Kéri a pénzügyminisztert, hogy támogassa a katolikus oktatási beruházásokat olyan mértékben, mint az az elmúlt évek gyakorlata volt. A költségvetést elfogadja.¹²⁹

A felsőház Közoktatásügyi Bizottságának június 22-ei ülésén¹³⁰ József főherceg elnökölt, a kormányt Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter és Johan Béla államtitkár képviselte. A kisdédóvásról szóló 1891. évi XV. törvénycikk némely rendelkezéseinek módosításáról szóló törvényjavaslatot¹³¹ Sebes Ferenc, a bizottság jegyzője ismertette. Az előadó kíváncsúnak tartja, hogy a kisdédóvás ügye a Belügyminisztériumhoz kerüljék. A kisdédóvás rendszerének új megszervezése során egyenrangú

¹²⁹ Felsőházi Napló 1935–1940 I. 531–539. Az ülés, valamint a következő napi ülés egyik naplőhitelesítője Heckenberger Konrád volt. Felsőházi Napló 1935–40. I. kötet 539. és Felsőházi Napló 1935–40. I. kötet 567.

¹³⁰ Az ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL K 428. 372. kötet és 855. csomó június 19. 37. kiadás.

¹³¹ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1935–40. 145. szám III. kötet 696–699.

helyet kell biztosítani a szociális gondozásnak, az egészségügyi gyermekvédelemnek és a nevelésnek. Véleménye szerint a törvényjavaslatban egy nagy nemzetvédelmi koncepció bontakozik ki, amely egyik vonalában a nemzet fizikai életét, a magyar nép fennmaradását célzó intézmények találhatók, a másik vonalon a nemzeti lélek védelme, az egységes nemzeti világnézet kialakulását célzó intézkedések találhatók. Az első vonal a belügyminiszter, míg a második a vallás- és közoktatásügyi miniszter hatáskörébe tartozik. A felszólalásokra a kultuszminiszter és a belügyi államtitkár válaszolt, majd a javaslatot a bizottság általánosságban és részleteiben elfogadta,¹³² és áttértek a magyar királyi József nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem szervezéséről alkotott 1934. évi X. törvénycikk némely rendelkezéseiről szóló törvényjavaslat¹³³ tárgyalására, amelyet Sebes Ferenc ismertetését követően általánosságban és részleteiben szintén elfogadtak.¹³⁴

A Közoktatásügyi és Külügyi Bizottságok 1937. január 20-ai együttes ülésén¹³⁵ Serédi Jusztinián elnökölt, és a szellemi és kulturális együttműködés tárgyában, Berlinben 1936. május 28. napján kelt magyar-német egyezmény becikkelyezéséről szóló törvényjavaslatot¹³⁶ tárgyalták. A kormányt Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter képviselte. A javaslat előadója Sebes Ferenc volt. Ismertetésében rámutatott arra, hogy az egyezmény továbbfejlesztése és betetőzése annak a feljegyzésnek, amelyben Rust Bernát német birodalmi és porosz nevelésügyi miniszter, valamint Hóman Bálint összefoglalták a magyar-német szellemi és kulturális együttműködés kiépítésének szempontjait. Az egyezmény célja a régi hagyományokon alapuló kölcsönös kulturális kapcsolatok megerősítése, valamint a két állam kulturális és szellemi értékcseréjének elősegítése, és ezáltal a két nemzet között a kölcsönös megértés elmélyítése. Az egyezmény megállapításai vonatkoznak egyetemi és főiskolai tanszékekre, lektorátusok fenntartására és felállítására, kölcsönös vendéglőadások tartására, tanársegédek időleges cseréjére, kutató intézetekben munkahelyek biztosítására, diákcserére, nyári tanfolyamokra, tanulmányi kirándulások és táborozások rendezésére. Szintúgy a nemzeti kultúrát és nemzeti lelkiületet kifejező színielőadások tartására, ilyen filmek bemutatására, valamint rádióműsorok vagy műsorrészek leadására, tudományos és művészeti művek, intézmények hozzáférhetővé tételére. Sebes Ferenc véleménye szerint az egyezmény, mint általában a kultúregyezmények azért jelentős, mert a ráépülő szellemi együttműködés a nemzeti közművelődést új elemekkel gazdagítja, valamint a szellemi érintkezés következtében ter-

¹³² A bizottság jelentését Sebes Ferenc előadó is aláírta. Lásd. Felsőházi Irományok 1935–40. 155. szám III. kötet 854.

¹³³ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1935–40. 146. szám III. kötet 700–702.

¹³⁴ K 428. 372. kötet és 855. csomó június 22. 20, 21. kiadás. A bizottsági jelentést lásd. Felsőházi Irományok 1935–40. 156. szám III. kötet 855. Az egyik aláíró itt is Sebes Ferenc a bizottság előadója.

¹³⁵ Az ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL K 428. 385. kötet és 857. csomó január 14. 12. kiadás.

¹³⁶ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1935–40. 171. szám IV. kötet 95–109.

mészszerűleg kiépülő baráti viszonyokból a nemzet számára új erőforrások fakadhatnak. Balogh Jenő, Szontágh Jenő, Papp Kálmán és Keresztes-Fischer Ferenc felszólalása, és Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter válasza után a bizottság a javaslatot általánosságban és részleteiben elfogadta.¹³⁷

A Pénzügyi Bizottság június 16-án Teleszky János elnökletével tárgyalta az 1937/38. évi költségvetést.¹³⁸ A kormányt a miniszterelnök, Fabiny Tihamér pénzügyminiszter, Röder Vilmos honvédelmi miniszter, Lázár Andor igazságügyminiszter, Széll József belügyminiszter, Bornemissza Géza kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter, Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter, Jakab Oszkár pénzügyi államtitkár, báró Apor Gábor, a külügyminiszter állandó helyettese és Mikecz Ödön igazságügyi államtitkár képviselték. A javaslat előadója Egry Aurél volt. Glattfelder Gyula nem ért egyet azzal a feljegyzéssel, hogy a középiskolai tanítás eredménytelen, sőt csődbe jutott, amint azt a törekvést sem lehet általában helyeselni, hogy a középiskola csak a gyakorlati szempontokat érvényesítse a tanítás során. Az iskolai reform gyakori változtatása kétségtelenül hiba, de az tény, hogy a legutóbbi reform az egységes iskolatípus irányába történt, és ezért az haladást jelent. A modern nyelveket tömegiskoláztatással nem lehet eredményesen tanítani. Nem az iskolák és az egyetemek túl nagy száma a baj, hanem a tanárok és a növendékek szelekciójának hiánya. Ez a magyarázat az értelmiségi munkanélküliség túltengésére. Csak az arra megfelelőket szabad az iskolába bocsátani, legyenek azok tanárok, vagy tanulók. Ezt követően, több felszólaló nem lévén, Fabiny Tihamér pénzügyminiszter adott részletes felvilágosítást az elhangzott felszólalásokra. Teleszky Jánosnak és Glattfelder Gyulának az oktatással kapcsolatos megjegyzéseire reagálva elmondta, hogy véleménye szerint a munkanélküli diplomás és érettségizett ifjúság kérdése két részből tevődik össze. A jövőt illetően az oktatás- és nevelésügy átalakításával kell gondoskodni a probléma megoldásáról. A kérdés időszerű részének megoldását pedig az állásnélküliek ésszerű elhelyezésében látja. Egyetért Glattfelder Gyulával abban, hogy az oktatásnak egyben nevelésnek, tehát jellem- és erkölcskérdésnek kell lennie. A pénzügyminisztert követően Tasnádi Nagy András közoktatásügyi államtitkár válaszolt a kultusztárcával kapcsolatos felvetésekre. Az ifjúság elhelyezése tekintetében a kormány súlyt helyez arra, hogy magán a közoktatásügyi politika keretein belül igyekezzék az ifjúság megfelelő elhelyezését biztosítani. A középiskolai oktatás eredménytelenségével kapcsolatos megjegyzést illetően, elismeri, hogy vannak kifogásolható momentumok, és a baj elsősorban a kiválasztásnál van. A középiskolák el vannak árasztva olyanokkal, akik a középiskolai és az egyetemi oktatásra alkalmatlanok, és ezek lerontják az általános szintet. A gyakorlati oktatás előtérbe

¹³⁷ A bizottsági jelentést, amelyet Serédi Jusztinián elnök és Sebes Ferenc előadó irt alá – lásd. Felsőházi Irományok 1935–40. 183. szám IV. kötet 192. K 428. 386. kötet és 857. csomó január 20. 10, 14, 15, 16. kiadás.

¹³⁸ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1935–40. 209. szám IV. kötet 393–456. A bizottsági ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL K 428. 395. kötet és 860. csomó június 7. 21. kiadás és K 428. 395. kötet és 860. csomó június 10. 20. kiadás.

helyezését illetően a közoktatási miniszter is súlyt helyez a gyakorlati élet követelményeinek való megfelelésre, ám az egyetemeknek elsősorban a tudományt kell előre vinniük. A miniszter egységesítésre és ésszerűsítésre törekszik. Ennek keretében a tanórák számának csökkentése, a gyermekek túlterhelésének megszüntetése a cél. A nyelvoktatás tekintetében megfontolás tárgyává teszik azt, hogy az ifjúság egy része, amely nem rendelkezik különös nyelvtelenséggel, csak egy modern nyelvet tanuljon. Az államtitkár felszólalását követően a honvédelmi és a belügyminiszter kapott szót, majd a törvényjavaslatot a bizottság általánosságban és részleteiben is elfogadta.¹³⁹

A költségvetés folytatódó vitája során Virág Ferenc június 23-án kért szót. Felszólalásában a felekezeti tanítók bérének rendezését kéri a kultuszminisztertől. Mivel a Pázmány Péter Tudományegyetem katolikus intézmény, kéri a minisztert, hogy a katolikus professzor-aspiránsoknak adjon előnyt. A költségvetést egyébként elfogadja.¹⁴⁰

Heckenberger Konrád a június 24-én tartott 46. ülésen szólalt fel a költségvetés vitájában. Szükségesnek tartja, ha egy község kéri, hogy nemzetiségi nyelven is legyenek tanítási órák, azt meg lehessen adni. Mivel a javaslatban szociális és gazdasági haladást lát, a költségvetést elfogadja.¹⁴¹

Az 1937. november 20-án tartott ülésen, Shvoy Lajos napirend előtti felszólalásban foglalkozott az amerikai magyarság helyzetével. A püspök négyhónapos amerikai körútról hazatérve tájékoztatta a felsőházat kinti tapasztalatairól. Örömmel látta a kint élő magyarság összefogását identitásának megőrzése érdekében. A plébániák kultúrcentrumként is működnek. Az egyetemeken és főiskolákon viszont nem igazán ismerik a magyar irodalmat és történelmet, ezért könyveket kellene felajánlani ezen intézmények számára. Úgy érzi az amerikai magyarság, hogy az anyaország nem foglalkozik velük, míg más Közép-európai országok kint élő gyermekeire nagyobb figyelmet fordítanak.¹⁴²

A felsőház Közoktatásügyi és Külügyi Bizottsága 1938. február 3-án 11 órakor Serédi Jusztinián elnökletével ülésezett.¹⁴³ A kormányt Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter képviselte. A szellemi együttműködés tárgyában Budapesten 1937. október 13-án kelt magyar-észti egyezmény becikkelyezéséről,¹⁴⁴ a szellemi együttműködés tárgyában Budapesten 1937. október 22-én kelt magyar-finn egyezmény becikkelye-

¹³⁹ K 428. 396. kötet és 860. csomó június 16. 9, 15, 16, 17, 18, 19, 32, 34, 36, 37. kiadás. A bizottság jelentését lásd. Felsőházi Irományok 1935–40. 220. szám V. kötet 22–31.

¹⁴⁰ Felsőházi Napló 1935–1940 II. 249–251. Az ülés egyik naplóhitelesítője Papp Kálmán volt. Felsőházi Napló 1935–40. II. kötet 251.

¹⁴¹ Felsőházi Napló 1935–1940 II. 259–276. Az ülés és a következő napi ülés egyik naplóhitelesítője Papp Kálmán volt. Felsőházi Napló 1935–40. II. kötet 301. és Felsőházi Napló 1935–40. II. kötet 357.

¹⁴² Felsőházi Napló 1935–1940 III. 11–15. Az ülés egyik naplóhitelesítője Bedy Vince volt. Felsőházi Napló 1935–40. III. kötet 19.

¹⁴³ A február 3-ai bizottsági ülések meghívóját és napirendjeiket lásd. MOL K 428. 410. kötet és 862. csomó január 28. 28. kiadás.

¹⁴⁴ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1935–40. 275. szám VI. kötet 89–98.

zéséről¹⁴⁵ szóló törvényjavaslatokat Domanovszky Sándor ismertette. A vita során fel-szólaló Serédi Jusztinián az előtte szólottakhoz hasonlóan örömmel üdvözölte a javasla-tokat. Kiemelte, hogy ha sikerül sok külföldit hazánkba utazásra megnyerni, sokat fog használni országunknak, miután ezeknek a személyeknek személyesen lesz lehetőségük megismerni kulturális intézményeinket. Hóman Bálint felszólalását követően a bizottság a javaslatokat egyhangúlag elfogadta.¹⁴⁶

A Közoktatásügyi Bizottság április 2-án, szombaton délelőtt tartott ülésén¹⁴⁷ az elnök Serédi Jusztinián volt. A kormányt Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi mi-niszter képviselte. A gyakorlati irányú középiskoláról,¹⁴⁸ valamint a tanítóképzésről szóló¹⁴⁹ törvényjavaslatok előadója Sebes Ferenc volt. Ismertetésében elmondta, hogy a gyakorlati irányú középiskoláról szóló javaslat két új iskolatípust vezet be, a líceumot és a gazdasági középiskolát. A líceum azon kívül, hogy a nevelési pályákra képesítő főisko-lákra, a tanítóképző akadémiákra előkészít, a leánytanulókat egyúttal a családi életre, gyer-meknevelésre és háztartásvezetésre is neveli. A gazdasági középiskola mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi szakismereteket és középiskolai műveltséget közvetít, és ez által, egyrészt önálló gazdasági tevékenységre vagy üzemekben vezető állásra, másrészt pedig felsőbb gazdasági tanulmányokra készít elő. A törvényjavaslat a ténylegesen fennálló nemzetnevelési és gazdaságpolitikai feladatokat old meg. Új megélhetési lehetőségeket nyit, és a gimnáziumi túlsúlyoltság valamint az értelmiségi munkanélküliség megszünte-tésére is alkalmasnak tűnik. A népiskolai oktatás megváltozott módszere és a népiskolai tanítóknak a kulturális fejlődés következtében megnövekedett feladatai indokoltá teszik a népiskolai tanítóképzés reformját, és színvonalának emelését. E célból a törvényjavaslat a tanulmányi időt hat évre emeli, amiből négy év az alapvető nevelési ismeretek közve-títésével előkészítő líceum, és két év pedig a szakszerű tanítóképzést elméleti és gyakorlati úton végző tanítóképző akadémia. A tanítói hivatásra nevelést szolgálja az akadémián folytatott tanulmányok melletti kötelező internátusi nevelés, amely a tanítók nevelő egyé-niségének fejlesztését szolgálja. Kiváló népiskolai tanítói réteg kialakulását kívánják elő-

¹⁴⁵ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1935–40. 276. szám VI. kötet 99–108.

¹⁴⁶ Mindkét bizottsági jelentés egyik aláírója Serédi Jusztinián bizottsági elnök volt. A jelentéseket lásd. Fel-sőházi Irományok 284, 285. szám. VI. kötet 189, 190.

¹⁴⁷ Az ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL K 428. 414. kötet és 863. csomó március 26. 24. kiadás.

¹⁴⁸ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1935–40. 301. szám VI. kötet 358–386.

¹⁴⁹ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 302. szám VI. kötet 387–401. A püspöki kar tagjainak a törvényjavaslatokkal kapcsolatos észrevételeit pontokba szedte a hercegprímás, és átadta a vallás- és közoktatásügyi miniszternek, aki azokat nagyrészt beépítette a tör-vényjavaslatba. Az elért eredményeket a március 16-ai püspöki kari ülésen elemezték ki, és elfogadva a javaslatnak a tanítóképzők csökkentésére irányuló rendelkezéseit, már előre meghatározták, hogy a hatálybalépést követően, mely tanítóképzőket zárják be. Lásd. GERGELY J. *A püspöki kar tanácskozási 1919–1944.* 249.

segíteni a törvényjavaslat szelekcióra vonatkozó rendelkezései, úgymint a tanítóképző akadémiákra való felvételhez megkívánt legalább jó rendű líceumi bizonyítvány, és a felvételi, illetőleg alkalmassági vizsga. Szintén ezt szolgálja a javítóvizsga és az ismétlés felvételeinek komoly megszigorítása, valamint a tanítóképző akadémiák és az oda felvehető hallgatók létszámának korlátozása. Ezek a rendelkezések elősegítik, hogy a tanítóképző akadémiák és internátusok gondos nevelő munkája révén elsőrendű tanítói nemzedék nevelődjék, másrészt megszűnjék a tanítói pálya túlszűfozottsága. Végül az előadó ismeretében elmondta, hogy a törvényjavaslat a tanítóképző akadémiákra is kiterjeszti azokat a kedvezményeket, amelyeket az 1935. évi VI. törvénycikk általában megad az egyházi hatóság alá tartozó iskoláknak, beleértve az egyházi hatóság jogosultságát a tanítói államvizsgára való elnökküldési jogát illetően is.

A vitában Steiner Miklós szükségesnek és időszerűnek tartotta az új iskolatípusok bevezetését. Szükségesek egyrészt a társadalmi közgondolkodás átalakítása céljából, másrészt a társadalmi rétegek horizontális bővítése céljából. Az életkörülmények lényegesen megváltoztak, szükséges tehát, hogy a különböző hivatásokra való képzések ezekkel a változásokkal lépést tartsanak. Jónak tartja, hogy a gyakorlati középiskolákban is lehet majd érettségit szerezni, mert ez az egyik általánosan elismert ismerve a művelt embernek. Jó, hogy az egyik típusú gyakorlati középiskolából nem lehet a másikba átlépni, ám azt furcsállja, hogy az átlépési tilalom miért vonatkozik a líceumból más iskolába való átlépési szándéokra is, holott más középiskolából líceumba lehetséges az átlépés. Jogosnak tartja a családi nevelésben oly fontos háztartási ismeretek komolyabb tanítását. Ezt a katolikus háziasszonyok szövetségének a kultuszminiszterhez intézett memorandumja is követeli. Egyetért Toperczer Ákosné országgyűlési képviselőnek a képviselőházban elmondott beszédével, amelyben azt kérte, hogy női tanítók legyenek a fiúiskolák alsó osztályaiban is, mert az alsóbb osztályokban a fiúgyermek is rászorulnak az anyai gondoskodásra. A miniszternek nagy érdeme, hogy az összes iskolatípusban biztosítja a vallásos és hazafias nevelést, és méltányosan kezeli az egyházak autonómiáját is. Az új iskolatípusok az általános nemzetnevelést magasabb szintre fogják emelni, és sok tekintetben komolyan hozzá fognak járulni a társadalmi osztálykülönbségek eltüntetéséhez. Azt kívánja, hogy minél több helyen alakuljanak ilyen gyakorlati középiskolák. A magyar tanítórendek szívesen fognak ezekben a nemzeti kultúrát szolgáló iskolákban munkálkodni. Pekár Mihály és Balogh Jenő felszólalását követően Glattfelder Gyula kért felvilágosítást arra vonatkozóan, hogy a törvényjavaslat által megállapított tanítóképzői akadémiák számán belül az egyházak tanítóképzői állítási joga szabadon érvényesül-e, mert ez az iskolaállítási jogosítvány a javaslat elengedhetetlen követelményének tekintendő. Aggodalmi vannak azt illetően, hogy a tanítóképzői intézeti kötelező internátusi rendszer nagyon sok értékes fiatal számára lehetetlenné teszi majd az iskola elvégzését. A helyben lakó ifjúság e rendelkezés következtében hátrányos helyzetbe kerül. Ezt el-
lensúlyozandó feltétlenül gondoskodni kell megfelelő segédeszközök biztosításáról. Óhajtja, hogy a miniszter pedagógiai elgondolását siker koronázza, ám véleménye szerint

ez csak akkor fog bekövetkezni, ha az élet és az iskola harmóniája helyreáll, nevezetesen a szakiskolákból kikerülő értékes fiatalok számára megfelelő elhelyezkedési lehetőség kínálkozik majd a gazdasági pályákon. Ravasz László beszéde után Serédi Jusztinián örömmel üdvözölte a két törvényjavaslatot. A két javaslatot minden felszólaló egyhangúan méltatta. Ennek elsősorban az az oka, hogy a javaslatok objektíve tökéletesen megfelelnek az általános kívánalmaknak, másrészt pedig az, hogy a kultuszminiszter az egyházaknak lehetőséget biztosított arra, hogy a két törvényjavaslatot még kezdetleges formájukban vele letárgyalhassák és észrevételeiket, valamint kívánságaikat megtehessék. Ezáltal a javaslatok tökéletes formában kerülhettek a bizottság elé. Serédi felszólalásában kitért arra is, hogy az egyházak minden vonatkozásban gondoskodni kívánnak arról, hogy a tanítóképzőkben a magyar hagyományokhoz, úgymint a munkaszeretethez és főképpen a valláserkölcsei neveléshez mindenképpen ragaszkodjanak. Az elhangzott felszólalásokra Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter adott felvilágosításokat, majd a bizottság mindkét törvényjavaslatot általánosságban és részleteiben elfogadta.¹⁵⁰

A következő plenáris ülésen elmondott egyházi felszólalásokra április 7-ig kellett várni. A 60. ülésen¹⁵¹ a gyakorlati irányú középiskoláról és a tanítóképzésről szóló törvényjavaslatok együttes általános vitájában Sebes Ferenc és Kolossváry Mihály szólalt fel. Sebes Ferenc kiemeli, hogy a mindenkori kormány feladata a nevelés fejlesztése. A javaslat ennek a szempontnak megfelel. Lépést tesz a gimnáziumok túlszűfoltóságának megszüntetésére, és létrehozza a korszerű leánynevelési intézményt, a leánylíceumot. A tanítóképzésről szóló törvényjavaslat megszünteti a pedagógusok aránytalanul nagyszámú képzését. A gazdasági középiskolák nagy népszerűsége számíthatnak. A javaslat el fogja érni, hogy a gyakorlati és elméleti képzés lényegesen szétváljék. Hangsúlyozza, hogy a gimnázium alapvetően elméleti iskola, a gazdasági középiskola pedig a munka szeretetét fogja az új nemzedékbe belenevelni. Mivel a gimnázium és a gazdasági középiskola alsótagozata közös, ebből következően együtt fognak alsótagozatba járni majd a későbbi értelmiségiek és iparosok, ami a két társadalmi osztály egymás előtti elfogadását javítani fogja. A kultuszminiszter jóindulata, hogy a gazdasági középiskolákkal kapcsolatban is autonómiát ad az egyházaknak. A javaslatot mind elméletileg, mind gyakorlatilag gondosan kidolgozták, ezért támogatja.

Kolossváry Mihály felszólalásában kiemelte, hogy a jó iskolatörvények az életből keletkeznek. A kormány oktatáspolitikája is ezt mutatja, amikor a különböző iskolatípusokat évek alatt újraformálja. A polgári iskolák betöltötték történelmi szerepüket, most ez a javaslat korszerűsíti őket. A javaslat csúcsa a tanítóképzés reformja. Az újraformált tanítóképzők a kornak megfelelő színvonalú oktatást végeznek, ami az egész társadalom felemelkedését szolgálja. Kitér a felekezeti iskolák nehéz helyzetére, ismerteti, mennyi

¹⁵⁰ K 428. 415. kötet és 863. csomó április 2. 22, 24, 25, 28. kiadás. A bizottsági jelentések aláírói Serédi Jusztinián elnök és Sebes Ferenc előadó voltak. A jelentéseket lásd. Felsőházi Irományok 310, 311. szám VI. kötet 456, 457.

¹⁵¹ Az ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL K 428. 415. kötet és 863. csomó április 2. 21. kiadás.

nyugdíjjárulék-tartozást halmozta fel nehéz anyagi helyzetükből fakadóan. Fél, hogy az akadémiát végzettek felsőbb fizetési osztályba kerülnek, ami indokolatlan megkülönböztetést jelentene. Befejezésül az iskola és a család együttműködését emelte ki, mint a sikeres nevelés egyetlen feltételét. A javaslatot elfogadja.¹⁵²

A következő nap Steiner Miklós szólt a témában. Elmondta, hogy milyen sokféle tervet kellett szintetizálni ahhoz, hogy ez a javaslat elkészülhessen. A kor kívánalma, hogy az oktatás gyakorlatiasabbá váljon, és legyenek gyakorlati iskolák is. Az új gyakorlati iskolák és líceumok egyik legfontosabb feladatául a közmentális javítását kell tenni, hogy így a különböző társadalmi osztályok közelebb kerülhessenek egymáshoz. Lehetőséget kell biztosítani, hogy a gyakorlati középiskolákban tanulók tanulmányaik alatt átmelegessenek akár gimnáziumokba is. Mivel a nők sokkal alkalmasabbak a nevelésre, legalább az elemi iskolák első osztályában női tanárokat kéne alkalmazni. A tanítóképzés reformja növelni fogja a tanítók szellemi felkészültségét. Köszönetet mondott a vallás- és közoktatásügyi miniszternek, hogy az egyházak iskolafenntartási autonómiáját úgy rendezte, hogy a későbbiekben is az egyházi iskolák az oktatás legfelsőbb színvonalát tudják képviselni. A javaslatot elfogadja.¹⁵³

A felsőház Pénzügyi Bizottsága június 20-án, hétfőn 10 órakor az elnök napirend előtti köszöntőjét követően áttértek az 1938/39. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat¹⁵⁴ általános vitájára, amit Egry Aurél előadó ismertetett. Miután a bizottság a törvényjavaslatot általánosságban elfogadta, megkezdtek a részletes vitát. A részletes vitában egyedül Kolossváry Mihály kért szót. Felhívta a belügyminiszter figyelmét arra, hogy különösen a kültelki iskolákban tanulók valláserkölcsei nevelését karolja fel, és ebből a célból megfelelő fuvarral lássák el a hitoktatókat, hogy a messze fekvő tanyai iskolákhoz eljuthassanak. Hangsúlyozta az iparosiskolák oktatóinak szervezett továbbképző tanfolyamok fontosságát. Ez ugyanis az iparfejlesztés érdeke. A tanárok nagy igyekezettel és nagy számban – szinte tódulnak – ezekre a tanfolyamokra. Kéri a pénzügy- és kultuszminisztert, hogy az iparostanonc oktatásra megfelelő képzettséggel rendelkező oktatókat ne óradíjasoknak, hanem főállású tanároknak nevezzék ki. A belügyminiszter és a pénzügyminiszter válaszukban kilátásba helyezték, hogy a kanonok által felvetett kérdéseket jó szándékkal fogják megvizsgálni. A bizottság ezután a törvényjavaslatot részleteiben is elfogadta, és kérte a sürgősség kimondását is.¹⁵⁵

¹⁵² Felsőházi Napló 1935–1940 III. 130–135.

¹⁵³ Felsőházi Napló 1935–1940 III. 147–149.

¹⁵⁴ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1935–40. 333. szám VIII. kötet 79–145.

¹⁵⁵ K 428. 420. kötet és 864. csomó június 20. 17, 18. kiadás. A bizottsági jelentést lásd. Felsőházi Irományok 1935–40. 334. szám VIII. kötet 146–154.

Az 1939–1944-es ciklus vitái

1940. június 26-án, a 24. ülésen¹⁵⁶ Kolossváry Mihály kért szót az iskolázási kötelezettségről és a nyolcosztályos népiskoláról szóló törvényjavaslat általános vitájában. A javaslatot a magyar népoktatás mérőköveként értékeli. Az előtte szóló Szeberényi Lajos Zsigmond felszólalásához csatlakozva megismétli, hogy minden tudomány kezdete az istenfélelem. Az új oktatási rend sikere abban rejlik, hogy bele tudjuk-e illeszteni gazdasági életünkbe. A célnak a már meglévő tananyag elmélyítésének kell lennie. Meg kell tanítani a fiatalokat a sikeres gazdálkodásra. Nagy segítség lenne a későbbiekben, ha a kormány egyenlősítené a különböző fenntartású iskolák tehervállalását. A javaslatot örömmel elfogadja.¹⁵⁷

1940. december 12-én, az 1940. augusztus 30. előtti államterületre vonatkozó 1941. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat általános vitájában Kolossváry Mihály szólalt fel.¹⁵⁸ A háborús időszakban megnövekedett közteherviselési aránytalanságokról szólt, kiemelve, hogy a kultuskormányzat a lehetőségeihez mérten mindig igyekezett ezt az aránytalanságot csökkenteni. Örül, hogy más képviselők is elismerik az egyházak kimagasló oktatási színvonalát. A kormánynak a visszatért területek kulturális felzárkóztatását célzó tevékenységét csak elismerés illeti. A népnek ezt az együttérzést, gondoskodást kell közvetlenül is megtapasztalnia. Ezután az elmúlt évek, az oktatást gyakorlatiasabbá tevő intézkedéseit dicsérte. Felemelte a szavát, hogy az iparosoktatásban is be kellene vezetni a szemléltető filmeket. Nagy haladás történt az utóbbi években az iparosoktatás valláserkölcse szintjének javításában. Kérte, hogy az iparos szaknyelvet is magyarosítsák. Minden jószándékú embert kér, hogy támogassa a fogyatékosok intézményeit. Majd pedig a gyógypedagógusok felemelő hivatását dicsérte. Tisztában van azzal, hogy az általa felvetett támogatási többletet nagyon nehéz előteremteni, de az állami intézmények gazdálkodásának megreformálásával az összeg egy része előteremthető. Befejezésül az álláshalmaz ellen szólt. A költségvetést elfogadja.¹⁵⁹

Az 1942. évi költségvetés részletes vitájában, 1941. december 20-án, az 57. ülésen Horváth Győző kért szót. A vallás- és közoktatásügyi minisztériumról szóló XVI. fejezettel kapcsolatban megjegyezte, hogy az elemi iskolák tanszemélyzetének bérezésére előirányzott összegből nem derül ki, hogy abból mennyi illeti az egyházi iskolákat. Az egyházi iskolákban alkalmazott tanítók fizetésekiegészítése körüli anomáliákat igyekezett megvilágítani. Az egyházi iskolák megérdemelnék a jobb költségvetési bánásmódot, mert az oktatás és nevelés területén élen járnak. A javaslatot viszont elfogadja. Hóman Bálint miniszter a helyzet megoldását a következő évre ígérte.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Az ülés meghívóját és napirendjét lásd. MOL K 428. 468. kötet és 871. csomó június 22. 32. kiadás.

¹⁵⁷ Felsőházi Napló 1939–1944. I. köt. 323–326.

¹⁵⁸ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1939–44. 176. szám IV. kötet 108–175.

¹⁵⁹ Felsőházi Napló 1939–1944. II. köt. 44–49.

¹⁶⁰ Felsőházi Napló 1939–1944. II. köt. 481–493.

A felsőház Földművelésügyi, Pénzügyi, valamint a Kereskedelem- és Közlekedési Bizottságai július 22-én Hoyos Miksa napirend előtti felszólalását követően gróf Somsich László elnökletével megkezdtek a mezőgazdaság fejlesztéséről szóló törvényjavaslat tárgyalását, amelynek előadója gróf Jankovich-Bésán József volt.¹⁶¹ A kormány képviselőjében megjelent báró Bánffy Dániel földművelésügyi miniszter, vitéz Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter, Zsindely Ferenc miniszterelnökségi és Bárczay János földművelésügyi államtitkár.

A törvényjavaslat részletes vitájában Hagyó-Kovács Gyula kérte, hogy mivel a legszerencsétlenebb megoldás a gazdasági akadémiák tervezett kettős, három- és négyéves tagozata, átmenetileg csak a magyaróvári akadémiát kellene kijelölni négyévesnek. Azt kérdezi, jelentkezhetnek-e majd ilyen akadémián szerzett abszolutóriummal Budapesten doktori szigorlatokra. Nem helyes, hogy magasabb képzettség kell az alacsonyabb gazdasági iskolákban betöltött tanári álláshoz, mint a gazdasági akadémiákon. A gazdasági akadémiák tanárainál meg kellene követelni a doktori diplomát vagy a habilitációt. Az akadémiái tanárok fizetésének rendezését kéri. Helyesnek tartja a téli gazdasági iskolák létrehozását. Azt azonban nem tudja eldönteni, hogy a tanulóotthon fogalmán csupán konviktust értsen, vagy a különböző községek tanulóinak nappali tartózkodási helyét is. Minél több gyakorlati ismeret megszerzése céljából az oktatásban részt vevő fiatalok a szünidőkből vegyenek részt gyakorlati gazdasági képzésben.¹⁶²

A földművelésügyi miniszter válaszában kiemelte, hogy a gazdasági hiányt kívánja csökkenteni a kormányzat azzal, hogy a négyéves képzéssel párhuzamosan fenntartja a hároméves képzést. A gazdasági főiskolák tanáraitól megkövetelendő doktori diploma kapcsán kifejtette, bár ez kívánatos, de jelenleg nem tartja célszerűnek, ugyanis akadnak olyan kiváló szakemberek, akiknek nincs doktori diplomájuk, de tökéletesen tudják szorgálni a szakoktatást. A megfelelő előmenetelt és fizetést igyekezni fog előteremteni minden oktató számára. Szintén igyekezni fog, hogy a téli gazdasági iskolákban tanítóknak lehetőségük legyen megfelelő gyakorlat megszerzésére. Ezt követően a bizottság a vonatkozó szakaszokat változatlan formában fogadta el.¹⁶³

A július 29-én tartott 69. felsőházi ülést teljes egészében a mezőgazdaság fejlesztéséről szóló törvényjavaslat általános vitájának szentelte a felsőház. Ehhez a javaslatához szólalt fel Hagyó-Kovács Gyula is. Egyetért a földművelésügyi miniszter azon elképzelésével, hogy az okleveles gazdák hiányának megszüntetésére egy-két akadémiát főiskolává alakít át. Szükségesnek tartaná azonban, ha csak az alsóbb gazdasági iskolákban végzettek nyerhetnének felvételt ezekre a főiskolákra. A tanulóotthonok sikere azt mu-

¹⁶¹ K. 16. 103–105. A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1939–44. 307. szám V. kötet 625–696.

¹⁶² K. 16. 121–122.

¹⁶³ K. 16. 124–125.

tatja, hogy az alsóbb gazdasági iskolákban kötelezővé kellene tenni a tanuló-otthonokba való beiratkozást.¹⁶⁴

Az 1943. évi állami költségvetés¹⁶⁵ tárgyalásának részletes vitájában, 1942. december 17-én, Horváth Győző kért szót. Örömet fejezte ki, hogy egy félévszázados igazságtalanságnak szakadt vége azzal, hogy a hitfelekezeti iskolák tanítóinak járandóságát rendezte Szinyei Merse Jenő vallás- és közoktatásügyi miniszter. Bízik abban, hogy a fizetéskiegészítéssel rendszerről hamarosan át lehet térni a teljes állami finanszírozási rendszerre. A költségvetést örömmel megszavazza.¹⁶⁶

Boga Alajos első felszólalására 1943. december 16-án, a 91. ülésen került sor, az 1944. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat általános vitájában. Részletesen a kultuszminisztérium költségvetésével foglalkozik. A nemzeti kultúra álláspontja szerint hármas pilléren nyugszik, a vallás, az oktatás és a nevelés pilléréen. Örömet fejezi ki, hogy a háborús években is milyen komoly összegekkel támogatja a kormány a magyar kultúrát. A trianoni magyarságot is a vallás tartotta meg magyarnak. Megemlékezik, hogy a román elnyomatás alatt is mennyire ragaszkodtak Erdélyben az egyházi oktatáshoz, az egyházi iskolákhoz, még akkor is, amikor a román állam elvette az iskolák anyagi biztosítékát jelentő egyházi birtokokat, és a román egyházakat pedig kiemelten támogatta. Kiemelkedő nemzetiségi politikára vall, hogy a magyar kormányzat rendkívüli módon támogatja a román tannyelvű iskolákat. Kijelenti, hogy a magyar egyházi iskolák továbbra is a nemzeti identitást táplálónak fogják nevelő munkájukat végezni. A költségvetést elfogadja.¹⁶⁷

Értékelés

Főpapjaink meghatározó álláspontja az egyes törvények tárgyalása során a következő volt:

Glattfelder Gyula

Kulturális törvényjavaslatok vitájában:

Az Országos Irodalmi és Művészeti Tanácsról szóló 1934. évi IX. törvénycikk bizottsági vitájában a művészek állami támogatásának növelését kezdeményezte a magyar képzőművészet megerősítése érdekében. Az 1936/1937. évi állami költségvetésről szóló 1936. évi XIX. törvénycikk plenáris vitájában támogatta a kormány Collegium Hungaricumok nyitására irányuló törekvését, ezáltal a magyar kultúra külföldi megismertetését.

¹⁶⁴ Felsőházi Napló 1939–1944. III. köt. 133–138. A július 28-ai és 29-ei ülések egyik naplóhitelesítője Heczenberger Konrád volt. Felsőházi Napló 1939–44. III. kötet 107. és Felsőházi Napló 1939–44. III. kötet 169.

¹⁶⁵ A törvényjavaslat képviselőház által elfogadott szövegét lásd. Felsőházi Irományok 1939–44. 398. szám VI. kötet.

¹⁶⁶ Felsőházi Napló 1939–1944. III. köt. 321. A december 14., 15., 16., 17. és 19-ei ülések egyik naplóhitelesítője Dr. Simon György volt. Felsőházi Napló 1939–44. III. kötet 236, 281. és Felsőházi Napló 1939–44. III. kötet 306, 330. valamint Felsőházi Napló 1939–44. III. kötet 333.

¹⁶⁷ Felsőházi Napló 1939–1944. IV. köt. 134–139.

Oktatással kapcsolatos törvények tárgyalásakor:

A Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem alapításának háromszázadik évfordulójáról szóló 1935. évi V. törvénycikk bizottsági vitájában kezdeményezte a felsőoktatás mind szélesebb körök számára elérhetőbbé tételét, valamint a katolikus egyház ingyenes egyházi fenntartású kollégiumok létrehozására irányuló nyitottságát hangsúlyozta.

Kolossváry Mihály

Oktatási törvények felsőházi vitájában:

A testnevelés oktatása érdekében agitált a polgári iskoláról szóló 1927. évi XII. törvénycikk plenáris vitájában. Ugyanezen törvény plenáris vitájában a testnevelés nevelő jellege miatti kötelező oktatása mellett szót emelve beszélt a tanárok anyagi helyzetének rendezése érdekében is. A középiskoláról szóló 1934. évi XI. törvénycikk plenáris vitájában elmondott beszédében mindvégig hangoztatta az egyházi oktatási intézmények autonómiáját. Nem támogatta a magán oktatási intézmények működését, mert véleménye szerint azok ellenőrzése rendkívül nehéz. A szakoktatás színvonalának növelését mindvégig kiemelten kezelte. Ezt bizonyítják A közoktatásügyi igazgatásról szóló 1935. évi VI. törvénycikk bizottsági vitájában, az ipari közigazgatás egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 1936. évi VII. törvénycikk bizottsági vitájában és a gyakorlati irányú középiskoláról szóló 1938. évi XIII. törvénycikk valamint a tanítóképzésről szóló 1938. évi XIV. törvénycikk együttes plenáris vitájában elmondott beszédei. Utóbbiban elmondott beszédében ő is támogatta a felsőoktatás reformját annak érdekében, hogy olyan képzések kerüljenek előtérbe, amelyekre a munkaerőpiacnak szüksége volt. Az iskolai kötelezettségről és a nyolcosztályos népiskoláról szóló 1940. évi XX. törvénycikk plenáris vitájában olyan oktatási modell kialakítását támogatta, amely a gazdaság által tett kihívásoknak megfelelő diákokat nevel. A tananyag szélesítésével szemben a tananyag mélyítésében látta az oktatási színvonal erősítésének lehetőségét. Az 1941. évi állami költségvetésről az 1940. évi augusztus hó 30-a előtti államterületre szóló 1940. évi XXXV. törvénycikk plenáris vitájában elmondott beszédében kiemelte a szemléltetőeszközök oktatást, tanulást segítő funkcióját, és azok mind szélesebb elterjesztését, valamint költségvetési támogatását javasolta.

Kulturális törvénykezés során:

Az 1936/1937. évi állami költségvetésről szóló 1936. évi XIX. törvénycikk plenáris vitájában ő is támogatta a magyar kultúra külföldi megismertetésére irányuló kormányzati törekvéseket. Az 1941. évi állami költségvetésről az 1940. évi augusztus hó 30-a előtti államterületre szóló 1940. évi XXXV. törvénycikk plenáris vitájában szorgalmazta a visszacsatolt országrészek kulturális felzárkóztatását.

Serédi Jusstinián

Oktatási törvények tárgyalásakor:

A természettudományok fejlesztése érdekében teendő intézkedésekről szóló 1930. évi VI. törvénycikk bizottsági vitájában valamint a gyakorlati irányú középiskoláról szóló 1938. évi XIII. törvénycikk és a tanítóképzésről szóló 1938. évi XIV. törvénycikk együttes bizottsági vitájában olyan oktatási modell kialakítása mellett érvelt, amely megfelel a kor elvárásainak. Az egyházi intézmények autonómiájának zavartalan biztosítását olyan fontos feladatának érezte, hogy annak ismételt hangot adott a középiskoláról szóló 1934. évi XI. törvénycikk plenáris vitája során elmondott beszédében. A gyakorlati irányú középiskoláról szóló 1938. évi XIII. törvénycikk és a tanítóképzésről szóló 1938. évi XIV. törvénycikk együttes bizottsági vitájában a kormánynak a felsőoktatás reformjára irányuló törekvését is támogatta annak érdekében, hogy olyan képzések kerüljenek előtérbe, amelyekre a munkaerőpiacnak szüksége volt.

Kulturális törvények tárgyalásakor:

A szellemi együttműködés tárgyában Budapesten, 1937. évi október hó 13. napján kelt magyar-észt egyezmény becikkelyezéséről szóló 1938. évi XXIII. törvénycikk bizottsági vitájában támogatta a magyar kultúra külföldi, és más kultúrák magyarországi megismertetését, a nemzetközi tudományos és kulturális együttműködést. Felszólalásában azt mondta, hogy az ilyen együttműködéseknek még a magyarországi turizmust fellendítő hatása is lesz, mert az együttműködés keretében vendégként idekerülő külföldiek elviszik hazánk jó hírét, és ezzel más honfitársaikat is magyarországi látogatásra sarkallják.

Papp Kálmán

Oktatási törvények vitájában:

A szakoktatás színvonalának növelését szorgalmazta, valamint az oktatásnak a kor kihívásainak való megfelelési, és új eszközök beszerzésének támogatási szükségességét hangsúlyozta az ipari közgazdaság egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 1936. évi VII. törvénycikk plenáris vitájában.

Kulturális törvénykezés során:

Az 1939–1940. számadási időszakra szóló állami költségvetésről szóló 1939. évi XVII. törvénycikk bizottsági vitájában támogatta a kormány azon intézkedéseit, amelyekkel a nem a kurzusnak megfelelő hangvételű sajtóorgánumokat betiltották.

Sebes Ferenc

Oktatási törvények tárgyalása során:

A középiskoláról szóló 1934. évi XI. törvénycikk bizottsági és plenáris vitájában, valamint a közoktatásügyi igazgatásról szóló 1935. évi VI. törvénycikk bizottsági és plenáris vitájában kiemelte, hogy közoktatásnak úgy kell felépülnie, hogy benne olyan tudást sajátítsanak el a tanulók, amelyekkel meg tudják állni a helyüket a rohamosan fejlődő világban. A fenti követelményt azonban csak jól képzett pedagógusok tudják teljesíteni, ezért feltét-

lenül szükséges a felsőoktatás modernizációja a keresztény értékek változatlan képviselete mellett – mondta el a javaslat plenáris vitájában. Fontosnak tartotta, hogy a középiskolák minél nagyobb néprétegekből származó fiatalok számára elérhetőek legyenek, és csak a tanulmányi eredmény, és ne a vagyoni helyzet határozza meg a továbbtanulási lehetőségeket. Természetesen, még mindig ugyanazon javaslat plenáris vitájában mindvégig hangoztatta az egyházi intézmények autonómiáját. A kisdédóvásról szóló 1891. évi XV. törvénycikk némely rendelkezéseinek módosításáról szóló 1936. évi XXIII. törvénycikk bizottsági vitájában támogatta az oktatási igazgatást övező bürokrácia csökkentését, az oktatási intézmények egységes kormányzati felügyelet alá rendelését. A közoktatásügyi igazgatásról szóló 1935. évi VI. törvénycikk bizottsági és plenáris vitájában a szakoktatás színvonalának növelését üdvözölte. A gyakorlati irányú középiskoláról szóló 1938. évi XIII. törvénycikk és a tanítóképzésről szóló 1938. évi XIV. törvénycikk együttes bizottsági vitájában – mint minden felszólaló felsőházi pap-tag – támogatta a felsőoktatás reformját annak érdekében, hogy olyan képzések kerüljenek előtérbe, amelyekre a munkaerőpiacnak szüksége volt.

Kulturális törvények tárgyalása során:

A magyar kultúra külföldi megismertetésének, és más kultúra magyarországi megismertetésének fontosságára hívta fel a figyelmet a szellemi és kulturális együttműködés tárgyában Berlinben 1936. évi május hó 28. napján kelt magyar-német egyezmény becsikelyezéséről szóló 1937. évi V. törvénycikk bizottsági vitájában.

Horváth Győző

Oktatási törvénykezés során:

Az 1939–1940. számadási időszakra szóló állami költségvetésről szóló 1939. évi XVII. törvénycikk plenáris vitájában, valamint az 1943. évi állami költségvetésről szóló 1942. évi XXIV. törvénycikk plenáris vitájában az állami és egyházi oktatási intézmények egyenlő finanszírozását, a szerzett jogok megtartását szorgalmazta.

Mátray Rudolf

Oktatási törvények tárgyalásakor:

Kiemelkedő volt, ahogy a tudományegyetemekre, a műegyetemre, a budapesti közgazdaságtudományi karra és a jogakadémiákra való beiratkozás szabályairól szóló 1920. évi XXV. törvénycikk vitájában ki merte jelenteni, hogy vallási alapon az emberek között nem tehető különbség.

Baán Jenő

Kulturális törvények felsőházi tárgyalásakor:

A mozgófényképek előadásában a magyar nyelv érvényesülésének biztosításáról szóló 1935. évi XIV. törvénycikk bizottsági vitájában a magyar nyelv védelme érdekében kért szót. Azt kérte, hogy a keresztény erkölcsnek megfelelő filmeket vetítsenek a mozikban, ám ezért eszébe sem jutott cenzúrát javasolni.

Shvoy Lajos

Oktatási törvények felsőházi vitájában:

Az oktatási intézmények dolgozóinak megfelelő anyagi megbecsülése érdekében beszélt az elemi népiskolai beíratási díjak újabb szabályozásáról és felhasználásáról szóló 1930. évi VII. törvénycikk bizottsági vitájában.

Kelemen Krizosztom

Oktatási törvénykezés során:

A középiskoláról szóló 1934. évi XI. törvénycikk bizottsági és plenáris vitáiban elmondott beszédeiben kiemelte a nevelésben a nemzeti gondolkodás fontosságát, jó hazafiak nevelésének szükségességét, az iskolák kor által támasztott kihívásoknak való megfelelését. Ugyanakkor ő is feltétlenül szükségesnek tartotta a felsőoktatás modernizációját a keresztény értékek változatlan képviselte mellett. Hasonlóan főpap-társaihoz fontosnak tartotta, hogy a középiskolák minél nagyobb néprétegekből származó fiatalok számára elérhetőek legyenek, és csak a tanulmányi eredmény, és ne a vagyoni helyzet határozza meg a továbbtanulási lehetőségeket.

Steiner Miklós

Oktatási törvények tárgyalásakor:

A gyakorlati irányú középiskoláról szóló 1938. évi XIII. törvénycikk és a tanítóképzésről szóló 1938. évi XIV. törvénycikk együttes bizottsági és plenáris vitájában támogatta a javaslatok elfogadását, mert azok megfeleltek a kor kihívásainak, és eredményükkel olyan képzések kerültek előtérbe, amelyekre a munkaerőpiacnak szüksége volt.

Boga Alajos

Kulturális törvénykezés során:

Az 1944. évi állami költségvetésről szóló 1943. évi I. törvénycikk plenáris vitájában a magyar nyelv folyamatos megújítását, egyes szaknyelvek magyarításának szükségességét hangoztatta. A nemzeti kultúra támogatását azért is különösen fontosnak tartotta, mert ebben látta a kommunizmus és a nácizmus elleni egyetlen védekezési lehetőséget.

Zimányi Gyula

Oktatási törvények felsőházi tárgyalása során:

A közoktatásügyi igazgatás egyszerűsítéséről szóló 1941. évi XII. törvénycikk plenáris vitájában – hasonlóan más főpapok más törvényjavaslatok tárgyalása során elhangzott felszólalásaikhoz – az állami és egyházi oktatási intézmények egyenlő finanszírozását, a szerzett jogok megtartását szorgalmazta.

Megállapítható, hogy az oktatási törvényjavaslatok tárgyalása során a diákok színvonalas testi – lelki pszichikai nevelése és oktatása,¹⁶⁸ a tanárok anyagi megbecsülése¹⁶⁹ és továbbképzési lehetőség teremtése volt az a cél, ami miatt vitáztak a katolikus főpapok a Kormány mindenkori képviselőivel. Az egyházi iskolák diszkriminációját sikerrel előzték meg felsőházi felszólalásaikkal. A tárgyalt javaslatok közül kiemelkedik a sorból a tudományegyetemekre, a műegyetemre, a budapesti közgazdaságtudományi karra és a jogakadémiákra való beiratkozás szabályairól szóló 1920. évi XXV. törvénycikk vitája, ahol Mátray Rudolf a felszólalók közül szinte egyedülként ki merte jelenteni, hogy vallási alapon az emberek között nem tehető különbség. Kiemelték a nevelésben a nemzeti gondolkodás fontosságát, jó hazafiak nevelésének szükségességét, az iskolák kor által támasztott kihívásoknak való megfelelését.¹⁷⁰ A fenti követelményeket azonban csak jól képzett pedagógusok tudják teljesíteni, ezért feltétlenül szükséges a felsőoktatás modernizációja a keresztény értékek változatlan képviselése mellett. Fontosnak tartották, hogy a középiskolák minél nagyobb néprétegekből származó fiatalok számára elérhetőek legyenek, és csak a tanulmányi eredmény, és ne a vagyoni helyzet határozza meg a továbbtanulási lehetőségeket.¹⁷¹ Természetesen, mindvégig hangoztatták az egyházi intézmények autonómiáját,¹⁷² ugyanakkor a magánintézmények ellen foglaltak állást azok ellenőrizhetetlenségére hivatkozva.¹⁷³ Az egyházi intézmények finanszírozásának kiszámíthatóságáért léptek fel. Kezdeményezték a felsőoktatás mind szélesebb körök számára elérhetőbbé tételét, ezen belül ingyenes egyházi fenntartású kollégiumok létrehozását.¹⁷⁴ Egyetértettek a közoktatásban való kötelező részvétel korhatárának felemelésével, és ezzel egyidőben az osztálylétszámok csökkentésével. Támogatták az oktatási igazgatást

¹⁶⁸ A testnevelés oktatása érdekében lásd. A polgári iskoláról szóló 1927. évi XII. törvénycikk plenáris vitájában Kolossváry Mihály felszólalását. Az oktatásnak a kor kihívásaihoz igazítása érdekében lásd. A természettudományok fejlesztése érdekében teendő intézkedésekről szóló 1930. évi VI. törvénycikk bizottsági vitájában Serédi Jusztinián felszólalását.

¹⁶⁹ A tanárok anyagi helyzetének rendezése érdekében lásd. A polgári iskoláról szóló 1927. évi XII. törvénycikk plenáris vitájában Kolossváry Mihály felszólalását. Az elemi népiskolai beíratási díjak újabb szabályozásáról és felhasználásáról szóló 1930. évi VII. törvénycikk bizottsági vitájában Shvoy Lajos felszólalását.

¹⁷⁰ A kor kihívásainak való megfelelésre lásd. A középiskoláról szóló 1934. évi XI. törvénycikk bizottsági vitájában Sebes Ferenc és Kelemen Krizosztom, plenáris vitájában Sebes Ferenc és Kelemen Krizosztom felszólalását. A nemzeti nevelés fontosságára lásd. A középiskoláról szóló 1934. évi XI. törvénycikk bizottsági vitájában Kelemen Krizosztom, plenáris vitájában Sebes Ferenc és Kelemen Krizosztom felszólalását.

¹⁷¹ Lásd. A középiskoláról szóló 1934. évi XI. törvénycikk bizottsági vitájában Kelemen Krizosztom, plenáris vitájában Sebes Ferenc, Kelemen Krizosztom és Kolossváry Mihály felszólalását.

¹⁷² Lásd. A középiskoláról szóló 1934. évi XI. törvénycikk plenáris vitájában Serédi Jusztinián és Kolossváry Mihály felszólalását.

¹⁷³ Lásd. A középiskoláról szóló 1934. évi XI. törvénycikk plenáris vitájában Kolossváry Mihály felszólalását.

¹⁷⁴ Lásd. A Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem alapításának háromszázadik évfordulójáról szóló 1935. évi V. törvénycikk bizottsági vitájában Glattfelder Gyula felszólalását.

övező bürokrácia csökkentését, az oktatási intézmények egységes kormányzati felügyelet alá rendelését,¹⁷⁵ valamint az egyenlő finanszírozás elvének bevezetését a közoktatásba.¹⁷⁶ A szakoktatás színvonalának növelését mindvégig kiemelten kezelték. Hangoztatták az oktatásnak a kor kihívásainak való megfelelési, és új eszközök beszerzésének támogatási szükségességét.¹⁷⁷ Támogatták a felsőoktatás reformját annak érdekében, hogy olyan képzések kerüljenek előtérbe, amelyekre a munkaerőpiacnak szüksége volt.¹⁷⁸ A tananyag szélesítésével szemben a tananyag mélyítésében látták az oktatási színvonal erősítésének lehetőségét.¹⁷⁹ Kiemelték a szemléltetőeszközök oktatást, tanulást segítő funkcióját, és azok mind szélesebb elterjesztését javasolták.¹⁸⁰ Korán felhívták a figyelmet olyan ifjúsági mozgalmakra, olyan kezdeményezésekre, amelyek összeegyeztethetetlenek a keresztény szellemiséggel, a felebaráti szeretettel.¹⁸¹

A kulturális törvényjavaslatok felsőházi tárgyalásai során az egyház kultúrateremtő erejét hangsúlyozták ki, és annak a kulturális örökségnek a védelmében emeltek szót, amelyet a magyar katolikus egyház több, mint 900 éves működése során halmozott fel és adott át a magyarságnak így válva a magyar kultúra szerves részévé. A művészek állami támogatásának növelését kezdeményezték a magyar képzőművészet megerősítése érdekében.¹⁸² A magyar nyelv védelmét helyezték előtérbe. A keresztény erkölcsnek megfelelő filmeket láttak szívesen a moziban, ám a cenzúra lehetősége fel sem merült felszólalá-

¹⁷⁵ Lásd. A kisdédovásról szóló 1891. évi XV. törvénycikk némely rendelkezéseinek módosításáról szóló 1936. évi XXIII. törvénycikk bizottsági vitájában Sebes Ferenc felszólalását.

¹⁷⁶ Lásd. Az 1939–1940. számadási időszakra szóló állami költségvetésről szóló 1939. évi XVII. törvénycikk plenáris vitájában Horváth Győző felszólalását. A közoktatásügyi igazgatás egyszerűsítéséről szóló 1941. évi XII. törvénycikk plenáris vitájában Zimányi Gyula felszólalását. Az 1943. évi állami költségvetésről szóló 1942. évi XXIV. törvénycikk plenáris vitájában Horváth Győző felszólalását.

¹⁷⁷ Lásd. A közoktatásügyi igazgatásról szóló 1935. évi VI. törvénycikk bizottsági vitájában Sebes Ferenc és Kolossváry Mihály, plenáris vitájában Sebes Ferenc felszólalását. A tanoncoktatás fejlesztésének fontosságáról lásd. Az ipari közigazgatás egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 1936. évi VII. törvénycikk bizottsági vitájában Kolossváry Mihály, plenáris vitájában Papp Kálmán felszólalását. A gyakorlati irányú középiskoláról szóló 1938. évi XIII. törvénycikk és a tanítóképzésről szóló 1938. évi XIV. törvénycikk együttes bizottsági vitájában Sebes Ferenc, Steiner Miklós, Serédi Jusztinián, együttes plenáris vitájában Sebes Ferenc, Kolossváry Mihály és Steiner Miklós felszólalását.

¹⁷⁸ Lásd. A gyakorlati irányú középiskoláról szóló 1938. évi XIII. törvénycikk és a tanítóképzésről szóló 1938. évi XIV. törvénycikk együttes bizottsági vitájában Sebes Ferenc, Steiner Miklós, Serédi Jusztinián, együttes plenáris vitájában Sebes Ferenc, Kolossváry Mihály és Steiner Miklós felszólalását.

¹⁷⁹ Lásd. Az iskolai kötelezettségről és a nyolcosztályos népiskoláról szóló 1940. évi XX. törvénycikk plenáris vitájában Kolossváry Mihály felszólalását.

¹⁸⁰ Lásd. Az 1941. évi állami költségvetésről az 1940. évi augusztus hó 30-a előtti államterületre szóló 1940. évi XXXV. törvénycikk plenáris vitájában Kolossváry Mihály felszólalását.

¹⁸¹ Lásd. Az 1942. évi állami költségvetésről az 1941. április hó 10-e előtti államterületre szóló 1941. évi XVII. törvénycikk plenáris vitájában Shvoy Lajos felszólalását.

¹⁸² Lásd. Az Országos Irodalmi és Művészeti Tanácsról szóló 1934. évi IX. törvénycikk bizottsági vitájában Glattfelder Gyula felszólalását.

saikban.¹⁸³ Ám a II. világháború során már támogatták a kormány azon intézkedéseit, amelyekkel a nem a kurzusnak megfelelő hangvételű sajtóorgánumokat betiltották.¹⁸⁴ Segítették a magyar kultúra külföldi megismertetését,¹⁸⁵ és támogatták más nemzetek kultúrájának magyarországi bemutatását.¹⁸⁶ Felismerték a nemzetközi kulturális együttműködés tudományfejlesztési lehetőségeit. Szorgalmazták a visszacsatolt országrészek kulturális felzárkóztatását.¹⁸⁷ A magyar nyelv folyamatos megújítását, egyes szaknyelvek magyarításának szükségességét hangoztatták. A nemzeti kultúra támogatását azért is különösen fontosnak tartották, mert ebben látták a kommunizmus és a nácizmus elleni egyetlen védekezési lehetőséget.¹⁸⁸

A felsőház katolikus főpap tagjai a törvényhozók egyik legkiszámíthatóbb, legnyugodtabb csoportját alkották. Javasataikat mindig konstruktivitással fogalmazták meg. Az általuk megfogalmazott javaslatok, vélemények összhangban voltak az egyház társadalmi tanításával. A „Rerum novarum” enciklikában fogalmazottak összhangban a munkáskérdést valóban kiemelten kezelték törvényhozói munkájuk során. Az állam kiegyenlítő szerepének megfelelően összhangra törekedtek az egyén és a közösség viszonyában. A társadalom alapértékeinek védelmezőiként tűntek fel. A lélek javainak védelmében kérték, hogy az állam törvényileg biztosítson megfelelő munkaidőt a munkásoknak. A társadalmi törvényeket a hit szilárd alapjára akarták építeni a társadalmi viszonyok helyes elrendezése, a békés együttélés és a virágzó jólét biztosítása érdekében. Ennek megfelelően a szegények érdekeinek szószólói voltak a törvényhozásban. A liberális felfogással ellentétben bátran tanították, hogy az állam nem pusztán csak a törvényesség és a jogrend őre, hanem minden erőfeszítésével arra kell törekednie, hogy működéséből automatikusan adódjék a közösség és az egyén jóléte. A „Quadragesimo anno” enciklikában foglaltak tükröződnek vissza, mikor a felsőház katolikus főpap tagjai a közigazgatási törvények vitáiban a szubszidiaritás és hatékonyság jegyében a helyi közügyek helyi elintézése mellett érvelnek. A hivatásrendek szembenállása helyett azok együttműködése érdekében

¹⁸³ Lásd. A mozgófényképek előadásában a magyar nyelv érvényesülésének biztosításáról szóló 1935. évi XIV. törvénycikk bizottsági vitájában Baán Jenő felszólalását.

¹⁸⁴ Lásd. Az 1939–1940. számadási időszakra szóló állami költségvetésről szóló 1939. évi XVII. törvénycikk bizottsági vitájában Papp Kálmán felszólalását.

¹⁸⁵ Lásd. Az 1936/1937. évi állami költségvetésről szóló 1936. évi XIX. törvénycikk plenáris vitájában Kolossváry Mihály és Glattfelder Gyula felszólalását. A szellemi együttműködés tárgyában Budapestben, 1937. évi október hó 13. napján kelt magyar-észti egyezmény becikkelyezéséről szóló 1938. évi XXIII. törvénycikk bizottsági vitájában Serédi Jusztinián felszólalását.

¹⁸⁶ A magyar kultúra külföldi megismertetésének, és más kultúra magyarországi megismertetésének fontosságára lásd. A szellemi és kulturális együttműködés tárgyában Berlinben 1936. évi május hó 28. napján kelt magyar-német egyezmény becikkelyezéséről szóló 1937. évi V. törvénycikk bizottsági vitájában Sebes Ferenc felszólalását.

¹⁸⁷ Lásd. Az 1941. évi állami költségvetésről az 1940. évi augusztus hó 30-a előtti államterületre szóló 1940. évi XXXV. törvénycikk plenáris vitájában Kolossváry Mihály felszólalását.

¹⁸⁸ Lásd. Az 1944. évi állami költségvetésről szóló 1943. évi I. törvénycikk plenáris vitájában Boga Alajos felszólalását.

dolgoztak. Szintén a liberalizmussal ellentétben a korlátlan szabad verseny helyett az államnak a közjó érdekében történő gazdaságba való erőteljesebb beavatkozását szorgalmazták. A fasiszta és a kommunista-szocialista társadalmi rendet elutasították, annak keresztényellenessége miatt. A társadalom szétzilálódásának felszámolásának egyetlen lehetőségét az oktatás erős keresztény erkölcsi megalapozásában látták. Mindezek megvalósítását azonban csak a szeretet törvényének maradéktalan betartása mellett tartották kivitelezhetőnek. Ezt a törvényt hangoztatták a pénzügyi, a gazdasági, a közjogi és közigazgatási, a szociális, az egészségügyi, a védelmi és közrendvédelmi, az oktatási, a kulturális és a külügyi törvényjavaslatok vitái során, és ha kellett, a szeretet parancsának érvényesülése érdekében módosító javaslatokat is megfogalmaztak. Ha pedig úgy látták, hogy egy javaslatban nem tükröződik a legfőbb parancs, nem hunyászkodtak meg, bátran szembeszálltak a kormányzati hatalommal.

A fentiek alapján elmondhatjuk tehát, hogy a felsőház katolikus főpap-tagjai a törvényhozás minden területén jó pásztorhoz méltóan, az emberek felemelkedése, az egyéni és társadalmi közjó keresztény megvalósítása érdekében végezték törvényhozói munkájukat.

Reactions from the catholic prelates to the education-cultural law proposals of the Hungarian Upper House

It can be concluded from the article that during discussions of bills on education in the Upper House of Parliament, dignitaries of the Catholic Church strived for the high-quality physical, mental and psychological education of students, as well as for assuring decent financial reward and opportunities of further education for teachers: a reason why they had constant arguments with representatives of the government. Their speeches delivered in the Upper House successfully prevented denominational schools from being discriminated against. Among all the bills discussed, one particularly stands out: it is the debate of legislative act no. XXV. of 1920 on the rules and regulations for enrollment at universities of arts and sciences, the Technical University, the Faculty of Economics of Budapest, and Law Schools, which witnessed the unique declaration of Rudolf Mátray that no discrimination may be made among people based on their religion. In education, they underlined the importance of national considerations and sentiments, the necessity of bringing up genuine patriots, and the need for schools to meet the challenges of the age. These demands, however, can only be met by well-educated teachers, which makes it an absolute requirement to modernize higher education while incessantly upholding Christian values. They considered it important that secondary schools be accessible for youth of a wide social spectrum, and that chances of acceptance to secondary schools should be only determined by school achievements instead of financial standing. Naturally, they always emphasized the autonomy of church institutions while taking up a position against private institutions on account of their uncontrollability. They urged for the calculable financing of church institutions, and initiated

greater accessibility to higher education for an ever-wider social spectrum, in particular the establishment of free colleges maintained by the church. They agreed with raising the age limit for mandatory participation in public education and simultaneously reducing class sizes. They supported cutting back on the bureaucracy in education management, putting all educational institutions under direct and unified governmental control, as well as introducing the principle of equal financing in public education. Raising the level of vocational training was considered a primary issue all throughout. They also emphasized the necessity of education meeting the challenges of the age, and of helping with the acquisition of new instruments. They were in favor of reforming higher education in order to promote the types of training most needed by the labor market. They believed that improving the quality of education could be achieved by making the curriculum more in-depth rather than broader. They shed light on the role of audio-visual aids in fostering training and education, and urged for widespread use of these. They drew attention at an early stage to youth movements and initiatives that were irreconcilable with Christian mentality, with the love of one's fellowmen.

During discussions of bills on culture in the Upper House of Parliament, they stressed the capacity of the Church to lay the foundations of culture, and spoke up for the protection of the cultural heritage that the Hungarian Catholic Church had accumulated and transferred onto the Hungarian people over its existence of more than 900 years, thus becoming an integral part of Hungarian culture. They called for increasing the governmental support of artists in order to strengthen Hungarian fine arts. They put protection of the Hungarian language in the limelight. In the cinema, they preferred motion pictures reflecting Christian values, yet there was no hint at the possibility of censorship in their speeches. By the time of World War II., however, they had already supported governmental measures to ban media not complying with the established political order. They contributed to making Hungarian culture known abroad, and fostered the introduction of other nations' cultures in Hungary. They recognized the opportunities of scientific advancement inherent in international cultural cooperation. They urged for bridging the cultural gap between the country and its reannexed parts. They emphasized the needs for continuously renewing the Hungarian language and rendering certain technical languages into Hungarian. One of the reasons why they considered promotion of the national culture especially important is that they regarded it as the only preventive measure against communism and Nazism.

Dignitaries of the Catholic Church in the Upper House formed one of the calmest and most predictable groups of the legislative body. They were always constructive in wording their suggestions. The suggestions and opinions put forward by them were in line with the social teachings of the Church. In accordance with the encyclical letter *Rerum Novarum*, they indeed treated the issue of the working class as a primary concern in their legislative work. Reminiscent of the balancing role of the state, they sought harmony in the relationship between the individual and the community. They appeared as

defenders of the basic values of society. For the good of the soul, they requested that the state legally guarantee adequate working hours for laborers. In order to ensure a just arrangement of social relations, peaceful co-existence and prosperity, they intended to build social laws on the firm base of religion. Accordingly, they were the mouthpiece for the interests of the poor in the legislation. As opposed to the liberal school of thought, they paved the way in teaching that the state was not solely a guardian of law and order, but should strive with all its might to ensure that its operations automatically bring about the welfare of both the community and the individual. The contents of the encyclical letter *Quadragesimo Anno* are reflected in the case of dignitaries of the Catholic Church in the Upper House arguing for the local settling of local public affairs in the spirit of subsidiarity and efficiency in a debate on public administration bills. Instead of confronting the professional orders with each other, they worked to foster cooperation among them. Also in sharp contrast to the liberal thought of school proclaiming unlimited free competition, they urged for more pronounced state intervention in the economy for the sake of the public good. They rejected fascist and communist-socialist social systems on account of their anti-Catholic traits. They saw the deep rooting of education in strong Christian morals as the only way to put an end to the disruption of society. However, they believed that implementation of this was only feasible if the law of fraternal love was observed to the fullest. This is the law they kept citing during discussions of the bills on finances, the economy, public law and public administration, social and health issues, defense and public order, education, culture, and foreign affairs. In order for the command of love to prevail, they would put forward suggestions for amendment of the bills when and where applicable. If they could not detect the highest command being reflected in a bill, they took the courage to confront the governmental power.

In light of the above, we can assert that dignitaries of the Catholic Church in the Upper House performed their work as fitting Good Shepherds in all fields of legislation, in that they sought the advancement of the people, and the Christian implementation of the individual and public good.